

Gimes Imre

GYALÁZAT

Színmű 3 felvonásban

Szereplők:

Tito
Milován Gyilasz
Pijade
Kardelj
Milkovits
Mrázik
Bebler
Markovits
Rankovits
Egovits
Robenson
R. Churchill
Milka
Egy költő
Három rendőrtiszt
Katonák, őrség

Dusanovits
Jovanovits
Hebrang
Vaszilov
Kovacsevits
Milánov
Ljubica Mihajlovits
Csedomir
Zsuljovits
Bogdánovits
Cankar
Irina
Jernej
Herr von Brandenburg ezredes
Munkások

Egy mészáros
Egy borbély
Goszpodár
Egy parasztasszony

I. felvonás 1. kép

Szín: Jugoszláv főhadiszállás a hegyek között, egy vadászlakban, elől tornác, hátul nagy szoba, jobbra és balra ajtó, a nézőtérrel szemben ablak. A szobában íróasztal, körülötte székek. Az íróasztalon hatalmas földgömb, telefon, a falakon térképek. Az asztal előtt gúlába rakott fegyverek. A tornáchoz vezető ösvényen két személyből álló őrség cirkál, és messzelátóval figyeli a terepet. Az őrség időnként elmegy a színről. Amikor a függöny felgördül, két egyenruhás személy tartózkodik a színen. Az egyik áll, a másik háttal ül, majd hirtelen megfordul, és az ablakhoz megy.

Idő: A jugoszláv partizánháború utolsó szakasza

- Milkovits tábornok: *(az álló alak)* Megfagyott a háború. Egy puskalövés se hallatszik. Olyan csönd van, mintha béke lenne.
- Jovanovits tábornok: Most erőt gyűjt a német.
- Milkovits: Vagy tervszerűen elszakad.
- Jovanovits: Ezt nem hiszem. A reggeli jelentések nagy csapatösszevonásokról adnak hírt.
- Milkovits: Úgy szétverjük őket, hogy hírmondójuk se marad.
- Jovanovits: Ha a mi frontunkon is támad a Szovjet.
- Milkovits: Hogyan érti ezt, Jovanovits tábornok?
- Jovanovits: Egyedül nem győzhetünk.
- Milkovits: Önök mindnyájan szovjetbetegségben szenvednek. Mindent tőlük remélnek, és nem veszik figyelembe, hogy mi évek óta, a világtörténelemben páratlan hősiességgel egyedül tartjuk a jugoszláv frontot.
- Jovanovits: Igazi háborúról csak azóta beszélhetünk, mióta az oroszok előre-lendültek.
- Milkovits: *(gúnyosan)* És addig mi volt?
- Jovanovits: Csodálatos partizánharcok.
- Milkovits: *(tovább gúnyolódik)* Ólomkatonákkal, akik tízezerrel véreztek el, de százezrek támadtak fel helyettük. Az egész világ csodál és tisztel bennünket.
- Jovanovits: Pontosan így van, Milkovits tábornok. Alaposan kiérdemeltük a világ megbecsülését.
- Milkovits: *(ingerülten, mintha hangosan gondolkodna)* Úgyszólván segítség nélkül, pusztá ökölrel, az ellenségtől zsákmányolt fegyverekkel. Emlékszik, amikor német egyenruhába öltözve betörtünk Noviszába, és kitűnő hamisított igazolványaink felmutatásával kiürítettük a lőszerraktárt, aztán az ellenség segítségével embereikkel együtt áthoztuk a muníciót?
- Jovanovits: Emlékszem.

Milkovits: Hatalmas marhacsordákat tereltünk a vonalaink mögé... És a főhadiszállásukon nem egyszer mi irányítottuk e hadműveleteket. Azt hiszem, aligha voltak tündöklőbb cselekedetek a történelem lapjain.

Jovanovits: Jól ismerem a történelmet. Történelemtanár voltam.

Milkovits: Önök értelmiségi emberek nagyon gyorsan megtorpannak, és korlátok közé vonják a korláttalan.

Jovanovits: Kizárólag a szovjet hadsereg beavatkozásának jelentőségéről beszéltem, az valóban korláttalan.

Milkovits: *(legyint)* Eh! *(Telefon cseng. Felveszi a kagylót.)* Milkovits tábornok. Igen. Nem hiszem. Ebben a pillanatban lehetetlen. Közvetítem. Jó napot. *(Leteszi a kagylót.)* A görögök segítséget kérnek, az Ellász macedóniai vonalán a 26. magaslaton betörték. Eh! Eleget véreztünk. *(A baloldali ajtón eltávozik.)*

Jovanovits: *(csenget)*

Milka: *(Tito titkárnője, föltűnő szép, magas fekete lány a jobboldali ajtón belép.)*

Jovanovits: Utasítsa az „e” rádióleadóst, lépjen érintkezésbe a 18. macedón vadászcsoporthal, a visszavetett görög huszonhatosokat minden erejükkel támogassák.

Milka: *(Felírja az elhangzottakat, és kimegy.)*

Jovanovits: *(Telefonál.)* Itt F. A nyolcvannégyest. – Mi újság? Vigyék hátrább a vonalat. Sáncolják el magukat. A tüzéség szakadatlanul löve az ellenség állásait. *(Leteszi a kagylót. Aztán kinyitja a jobboldali ajtót.)* B3, 7, 9, 11 és 28, vonuljon vissza. *(Becsukja az ajtót.)*

Egy katona: *(Megjelenik az őrség előtt.)*

Őrvezető: Állj, ki vagy?

Egy katona: Tizenhárom.

Őrvezető: Erre.

Egy katona: *(Belép, tiszteleg, és egy papírtekercset nyújt át Jovanovitsnak.)*

Jovanovits: *(olvas)* Hol vannak?

Egy katona: Lent állnak a völgyben, és messzelátóval figyelnek.

Jovanovits: Mi a véleményed róluk?

Egy katona: Rendes emberek.

Jovanovits: Tudod-e, kicsodák?

Egy katona: Angolok.

Jovanovits: Az angol kormány megbízottjai, az egyik Churchill miniszterelnök fia.

Egy katona: *(nevetve)* Jól fölvitte az isten a dolgunk.

Jovanovits: Kísérd őket ide. *(Egy katona el.)*

- Milkovits: *(belép)* A 375. szakaszon a németek átlépték a Dunát, és visszafoglaltak három községet. Tudja, mi ez?
- Jovanovits: Amikor a patkányt már majdnem agyonverték és kiszúrták a szemét, még fetreng egynéhányszor, mintha kegyelemdőfésre várna.
- Milkovits: *(Jelentősegteljesen.)* No, no.
- Jovanovits: Megérkezett az angol összekötő. Már útban van ide. Értesítsük a tábornagyot?
- Milkovits: Már tudja, és hirtelen befejezte a vadászatot.
(Kürtszó, utána három hangos „Fegyverbe!” kiáltás hallatszik, az ösvényen cirkáló őrség feszes vigyázzba vágja magát, Tito Dusanovits és Markovits tábornokokkal megérkezik, és a tornácon át belépnek a szobába.)
- Tito: *(Vadászruhában és vadászkalappal a fején; egy pillanatra megáll a szobában, majd lassan megfordul. Mozdulatai és viselkedése a határozottság és bizonytalanság jellegzetes keveréke.)* Szép volt. Különösen a kutyák tetszettek.
- Dusanovits: *(erőtéljes férfi, kiváló katona és igazi szabadságharcos)* Ezeket a vérebeket a németektől zsákmányoltuk, nemrégén még embereket téptek szét.
- Markovits: *(Gyűlöli a németeket, de kétszínű és mohó.)* Kettőt hazaviszek a birtokomra.
- Jovanovits: Ezt helyesen teszi, tábornok, mert úgy szétosztjuk a földjét, hogy csak a kutyái maradnak meg belőle hírmondónak.
- Markovits: *(élesen)* Talán egyik sarkában mégis lehajthatom majd a fejem.
- Milkovits: Azt hiszem, nem a birtokok szétosztásán kezdjük!
- Tito: Bízhatok rá az elméletet Gyilászra. Mi katonák vagyunk, és még nagy feladatok előtt állunk. Most tombolja ki magát utoljára a fenevad, összeszedi minden erejét. Újonnan felszerelt hadosztályok állnak a Dunánál, és nekünk egyedül kell megbirkóznunk velük. És meg fogunk birkózni. *(Pátosszal.)* Rankovitsnak megparancsolom, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel irtsa ki a sorainkba befurakodott árulókat. Sürgősen erősítse meg a tábori csendőrséget. – A diadalmámor meglazította a fegyelmet. – Aki a régi dicsőségből él, az áruló!
- Milkovits: *(Jegyez.)* Milyen elemeket állítson be a csendőrségbe?
- Tito: Naplopókat és egyéb értelmiségieket semmi esetre sem.
- Milkovits: *(A jobboldali ajtón távozik.)*
- Tito: Jovanovits tábornok!
- Jovanovits: *(Kérdőleg néz Titóra.)*
- Tito: Sokat tanulsz?
- Jovanovits: Amennyi a kevés időmből futja. Éjjel.
- Tito: Miket olvassz?

Jovanovits: Marxot, Engelst, Lenin és Sztálin műveit.

Tito: Igen. De miért nem írod meg a mi harcainkat? Itt élsz az események középpontjában, láttál mindent és tudsz mindent. Ez a te kötelességed.

Markovits: A sok tudomány elvonja a figyelmet a lényegről.

Dusanovits: Ezért tudsz lényegesen keveset te, Markovits tábornok.

Tito: *(Gondolkozik.)* Utasítom a hadosztályparancsnokokat, hogy a költőket és írókat vonják ki a tűzvonalból. Versekben és regényekben írják meg a harcaink történetét.
(Kürtszó.)

Jovanovits: Az angolok.

Tito: Beszélgetsetek velük. Azonnal jövek. *(A jobboldali ajtón eltávozik.)*
(Az angolok belépnek. Az előbbi katona kíséri őket.)

Egy katona: Az angol király tisztjei. *(Lelép, el.)*

Jovanovits: How do you do?

Robenson: *(Őrnagy)* Óh, én jól beszélem az önök nyelvét.

Churchill: *(Őrnagy, Churchill miniszterelnök fia meghajtja magát.)*

Robenson: *(Miután helyet kínáltak őket, mindketten leülnek.)* Gyönyörű helyen ültök föl a főhadiszállást. Csupa erdő, bérc és vad hegyi patak.

Churchill: The marshall lives here?

Robenson: A tábornagy itt van?

Markovits: Azonnal jön.

Robenson: Yes.

Jovanovits: Mennyi idő alatt értek ide?

Robenson: Mindössze négy órát vett igénybe az út, s ebből kettőt gyönyörű országuk fölött töltöttünk el.

Jovanovits: Német vadászokkal találkoztak?

Robenson: Egyáltalában nem, a német a sebeit nyalogatja most, és valami irtózatos dologra készül.

Jovanovits: Minden próbálkozása hiábavaló, értelmetlen emberpazarlás.

Robenson: Én nem így ítélem meg az erőfeszítéseit.

Tito: *(Tábornagyi egyenruhában belép, az angolok fölállnak és bemutatkoznak.)* Nagyon örülök, nagyon örülök. *(Churchill-hez)* Hogy van a kedves papa?

Robenson: How is your dad?

Churchill: Thank you, very well.

Tito: Foglaljanak helyet. – Mindnyájunknak nagyon jól esett, hogy Churchill miniszterelnök úr a fiát küldötte el hozzánk, tárgyalásaink folytatására.

Robenson: The marshall is pleased by you being sent to him.

Churchill: *(bólint)* Translate only the main-points. The others note in short hand.

Tito: A lényeg a hadianyag, uraim, minél több hadianyagot kérünk, és egy hónap alatt Jugoszláviát megtisztítjuk.

Robenson: A szállítmányok már a tengeren vannak.

Tito: Az Adrián úszómunícióval nem tudok háborút viselni.

Robenson: Ha rendkívüli események nem lépnek közbe, akkor a hadianyag néhány héten belül rendeltetési helyére érkezik.

Tito: Milyen eseményekre gondol?

Robenson: Mintha megállt, mintha megtorpant volna a szovjet hadsereg. Nincs kizárva, hogy a hajók a Dardanellákon át a Fekete-tengerre kényszerülnek. Persze vannak ellenőrizhetetlen hírek is, például a német-orosz különbéke. Ez esetben felszabadulna a keleti német hadsereg, és teljes erejével ellenünk fordulna. Ebben az esetben természetesen a szállítmányok nem érhetik el a jugoszláv partokat.

Dusanovits: Ki terjeszti ezt a gyalázatos ostobaságot?

Robenson: Fölületesen nézve, valóban annak látszik, de az oroszok a dialektikus meglepetések mesterei. Gondoljunk csak a német-szovjet barátsági és megneemtámadási egyezményre.

Jovanovits: Önök kényszerítették ki a szerződést.

Robenson: Az események beigazolták ennek valószínűtlenségét.

Jovanovits: Az események valószínűtlenül játszódtak le.

Robenson: Mert a valószínűtlenség alól kihúzták a gyékényt.

Jovanovits: Az áruló francia tábornokok és tisztek.

Dusanovits: Akasztófára valók.

Markovits: Vannak közöttük jó hazafiak.

Dusanovits: Az emigrációban.

Jovanovits: És a partizánoknál.

Markovits: *(Fojtott dühvel.)* Nem csak ott.

Tito: Újra az elméletre tértünk át. Sokszor mondtam nektek: az elmélet előkészítheti a cselekvést, de a harc közben... *(Föláll és ujjával keményen megböki Jovanovits tábornok homlokát)* ...bújjon vissza a barlangjába.

Robenson: While fighting theories should crawl back to their caves!

Churchill: *(Nevet.)*

Tito: *(Keményen.)* Összegezzük tehát az elhangzottakat. 1.) Lehetséges, hogy a nekünk szánt hadianyag a Fekete tengeren át az oroszokhoz kerül. 2.) A német-orosz különbéke esetében viszont visszatartják. 3.) Melyik az az el nem hangzott lehetőség, amelynek alapján az útban lévő szállítmányok minden más föltevés kizárásával mihozzánk kerülnek.

Robenson: A tábornagy rendkívül éleselméjű. Churchill miniszterelnök úr és a királyi kormány semmiképpen sem óhajtja befolyásolni a jugoszláv kormány magas elhatározását, csupán fölhívja a tábornagy úr figyelmét a viszonzosság alapelvére. *(Szünet.)* Anglia nagyon szegény. Városaink romokban hevernek. Hosszú hónapokon át egyedül védjük a civilizációt.

Tito: Jól kivágták a rezet.

Robenson: *(Nevet.)* E megállapítás szellemessége egyúttal elárulja, hogy rézhiánnyal küzdünk. *(Churchill felé.)* Bori.

Churchill: Yes. Bori.

Dusanovits: *(Tagadólag rázza a fejét.)*

Jovanovits: *(Szenvedélyesen.)* Majd ha rézcsőrű baglyok huhognak a jugoszláv erdőkben, és rézorrú banyák megállítják a zúgó rézpatakok habján hányódó királyfi csónakját – a mesében, megkaphatják.

Robenson: A jugoszlávok hősiessége meseszerű, tehát az Ön által említett feltétel rendelkezésünkre áll, igen tisztelt tábornok úr. *(A gúny némi árnyalatával.)* Az önök harca példa nélkül álló... *(fokozódó gúnnal)* ...de a merészen szárnyaló és magasra tekintő angol arany... *(kis hallgatás után)* ...sas emelte legendává... *(Meghajol Jovanovits előtt.)* Jómagam is ismerem a költészetet.

Jovanovits: Mi nem rézzel mérjük a poétaságot.

Robenson: *(Keményen.)* De fűzfával méri, ha kitér a valóság réznél keményebb törvénye alól. *(Fölkösz.)* Ne játsszunk! Nekünk rézre, fára, zsírra, Önöknek fegyverre van szükségük.

Tito: *(Jovanovitshez.)* Igazad van, Jovanovits, értem a fölhevüléset, én ugyanúgy gondolkozom, mint te, vagy mint hadseregünk bármelyik hőse, de ezt a hadsereget veletek együtt én keltettem életre, a népet veletek együtt én hívtam harcra, és veletek együtt érzem, mikor kell ütni vagy visszavonulni és engedményeket tenni. Mi a bori bányák kiaknázását közös elhatározással és meghatározott időre átengedjük az angoloknak, ha az általunk kért hadianyag haladék nélkül megérkezik. Az időn hatalmas ólommadár ül, Jovanovits, nem mozdul se a madár, sem az idő. A háborút egy hónap alatt be kell fejeznünk. – Vagy húzzuk tovább? Akarjátok? A réz és a fa többet ér, mint újabb százvezrek vére?

Milkovits: *(Megjelenik a jobboldali ajtóban.)*

Jovanovits: *(Keményen.)* Az oroszok minden pillanatban megindulhatnak.

Dusanovits: Várjuk meg a szovjet összekötőt. Kérjük jelentést.

Markovits: Eleget vártunk.

Milkovits: A legújabb német jelentések szerint az oroszokat visszavetették.

Dusanovits: Messze a német vonalak mögé.

Tito: Akármint alakul a helyzet, a mi háborúkat, a szerbek, horvátok, macedónok és montenegróiak háborúját nekünk, egyedül nekünk kell befejeznünk.

Milkovits: És be is fejezzük.

Markovits: Nagyon hamar.

Jovanovits: De nem mindenáron.

Tito: Fáradjanak beljebb, uraim. *(Az angolokat maga előtt engedve, Markovitssal és Milkovitssal a baloldali ajtón kimegy.)*

Dusanovits: *(Tépelődve.)* Jól hallottál mindent?

Jovanovits: Jól, eleget, talán túl sokat.

Dusanovits: Akármint alakul a helyzet? *(Csönd.)* Egyszerű munkás vagyok; ha most Dusanovits tábornoknak csúfolnak, akkor is tudom, hogy egyedül nem győzhetünk. Az angol fegyver annyit zabál, hogy föl-eszi az országunkat. A helyzet pedig csak egyféleképpen alakulhat: az oroszok és Sztálin segítségével győzünk.

Jovanovits: Te beszéltél Sztálinnal, meséld el, milyen ember?

Dusanovits: Ha minden munkásból és parasztból kivennéd a legjobb tulajdonságát és összegyúrnád... olyan, mint te vagy én. Olyan nagy, hogy csak az árnyékában állhatsz, és olyan egyszerű, hogy nagynak érzed magad az árnyékában.

Jovanovits: Jovo.

Dusanovits: Mit akarsz, Dusán?

Jovanovits: Ha Sztálinért küzdünk, akkor önmagunkért küzdünk – úgy-e?

Dusanovits: Minden elnyomottért.

Jovanovits: Úgy van. Mi nem csak a szerbek, horvátok, montenegróiak és macedónok háborúját vívjuk.

Dusanovits: Jól érted Sztálint, Dusán. Jugoszláv földön, de minden proletárért harcolunk. *(Tagoltan.)* De nem az angol aranyas segítségével.

Jovanovits: Álljunk résen.

Dusanovits: Figyeljünk és vigyázzunk.

Jovanovits: Én naponta elküldöm a jelentésemet az oroszokhoz.

Dusanovits: Óvatosan. *(Kezet fognak.)*
(Kürtszó. Egy katona bevezeti Igor Vaszilov szovjet összekötőt.)

Egy katona: Igor Vaszilov szovjet összekötő tiszt. *(Lelép és rákacsint Dusanovits és Jovanovits tábornokokra.)*

Vaszilov: *(Erőteltjes, harmincöt körüli férfi, kezet ráz Dusanovitssal és Jovanovitssal.)* Zdrasztjvujtje. – Lesoványodtatok, fiúk, mióta legutoljára láttalak benneteket. Te, Dusanovits, különösen rossz bőrben vagy. – Szerelem?

Dusanovits: Szerelem, ahol csak érem őket, hogy írmagjuk se maradjon. Te hogy vagy?

Vaszilov: Megvagyok csöndesen, és jó hírt hozok. A tábornagy nincs itt?

Dusanovits: Az angolokkal tárgyal.

Vaszilov: Így ti halljátok meg először. Egész Jugoszlávia négy hónapon belül felszabadul.

Dusanovits: Hiszen mindenütt csend van, és az ellenség óriási erőket von össze.

Vaszilov: Úgy van, összevonja erejét, és ezzel nekünk segít, mert szűk téren semmisítjük meg. Most veletek együtt halogatunk, itt-ott visszavonulunk, és ha váratlan események nem következnek be, egy-szerre csapunk le rájuk.

Jovanovits: Bekövetkezhetnek váratlan események?

Vaszilov: Az ostobaság mindig ugrásra kész.

Jovanovits: Bejelentem a tábornagynak. *(Kimegy.)*

Dusanovits: Mire gondoltál, Igor Vaszilov?

Vaszilov: Arra, hogy a szerénység ne válassza a nagyképűséget tanító-mesteréül.

Dusanovits: Ez mit jelent?

Vaszilov: *(Egy röplapot vesz elő.)* Ki írta ezt? *(Olvas.)* Katonák! Legyetek méltók önmagatokhoz. Készüljete fel a legvégső ütközetre. A világ leghősibb népének fiai vagytok. A jugoszláv nép csillaga olyan magasan tündököl a világ egén, hogy a többi nép csak szédülve tekinthet föl rá... – és így tovább és így tovább, végig.

Dusanovits: Nincs ennek jelentősége, Igor Vaszilov, a diadalmámor megszédített néhány zavarosfejű fickót. Lecsendesednek, meglátod. Kitűnő fiúk ezek, és tiszta a szívük.

Vaszilov: Olvastok, tanultok ti?

Dusanovits: Tanulok, Igor Vaszilov, és hadijelentéseiteket is olvasom.

Milkovits: *(Belép, kezét fog a szovjet összekötővel.)* Hozta Isten. Bocsánatot kérek, a tábornagy egy kis türelmet kér. Nem éhes?

Vaszilov: Inkább fázom.

Milkovits: Hozzak pálinkát? Kitűnő vodkánk van, Jovanovits zsákmányolta. Iszik?

Vaszilov: Köszönöm, nem kérek.

Milkovits: Jovanovits valószínűleg a kelleténél többet öntött le a garatra a vodkájából. Úgy ordítzik bent az angolokkal: így kapitalizmus, meg úgy kizsákmányolás! Vannak bizonyos határok, diplomáciai formák! Csodálkozom a tábornagy türelmén. – Ez az ember jobban gyűlöli az angolokat a németeknél. Mintha esztétikát veszített volna. Az utolsó mondatát elmondom: Sírt ásnak, olyan sírt ásnak nekünk, amelyben a mi sebeink tündökölnek, de Önök pusztulnak bele. *(Egy pillanatra elhallgat.)* Tanulmányozza ezt a mondatot, Igor Vaszilov.

- Vaszilov: Nem ismerem az előzményeket, de megállapíthatom: az angolok sose ástak sírokat másoknak, mindig a népekkel ásatták meg saját sírjaikat.
- Milkovits: Szabad-e megfenyíteni azt, akitől kérünk és sürgős szükségünk van rá?
- Vaszilov: Miért kérnek egyáltalán ilyen sürgősen?
- Jovanovits: *(Földúltan belép, egy ideig nem szól egy szót sem, aztán bejelenti:)* A tábornagy kinevezett a 8. hadosztály parancsnokává. Holnapután megindítjuk a támadást. Az Adrián úszó szállítmányok egy varázsszóra, órákon belül elérik a partjainkat.
- Dusanovits: Beszélj világosan.
- Jovanovits: Az angol kiküldöttek rádióon bejelentették a megegyezést, és a tengeren ténfergő hajók parancsot kaptak a kirakodásra.
- Dusanovits: Igor Vaszilové az utolsó szó.
- Markovits: *(Belép, megveregeti Vaszilov vállát és kezét fog vele.)* Boldog vagyok, hogy üdvözölhetem. – Te pedig, hadosztály parancsnok úr, nyugodj bele a változhatatlanba. A templom egere ne lázadjon.
- Vaszilov: *(Komoran, de nagyon jóindulatúan.)* Várjon addig, amíg megerősödik, és esetleg patkánnyá változik?
- Milkovits: Mi négy éve küzdünk, és négy éve élünk a morzsákból, az ördögtől is elfogadjuk a pecsenyét, ez kommunista kötelességünk. Azt se feledje el, Vaszilov elvtárs, hogy tehermentesíteniünk kell Önöket.
- Vaszilov: De hiszen ha valóban megindítják a támadást, akkor egy megvert jugoszláv hadsereg helyébe nekünk kell újabb hadosztályokat bevetnünk...
- Milkovits: A jugoszláv hadsereg verhetetlen!
- Vaszilov: *(Arca megdöbbenést fejez ki, a vitát nem folytatja és indulat nélkül mondja.)* Kérem, jelentsenek be újra a marsallnál.
- Milkovits: *(Eltávozik a jobboldali ajtón.)*
- Vaszilov: *(Föl-alá sétál.)* Szokjál hozzá, Jovanovits, hogy bizonyos határokat és korlátokat kell szemügyre vened, egyszóval légy diplomata. Igaza volt, Milkovits tábornok.
- Milkovits: Köszönöm, hogy segítségemre siet. Az Ön szavait bizonyára megszívleli.
- Markovits: *(Belép. Vaszilovhoz:)* Fáradjon be. *(Vaszilov és Markovits kimennek.)*
- Milkovits: Föl a fejfel. Nem lesz hosszúéletű az angol világbirodalom. Erre gondoljunk. A szerződések papírrongyok.
- Jovanovits: *(Megbotránkozva nézi Milkovitsot.)* Igaz.
- Milkovits: *(Telefonál.)* Hallo, ki van a telefontól? Ljubica? Kérem Mrázik ezredest. Itt Milkovits tábornok beszél. Ma este érkezem. Kérem, az A 38 körül vonja föl az ütegeket. A 38! A 38! – A viszontlátásra. *(Leteszi a kagylót.)* Én búcsúzom. Ajánlom, hogy minden felhasználható erővel ostromold meg a németeket. Értesülésem szerint a te

hadosztályod területén rendkívül gyöngék. Nincs kizárva, hogy néhány napon belül újra együtt irányítjuk a német csapatmozdulatokat. Sok szerencsét.

Jovanovits: Én mindent megteszek, hogy az idő előtti támadás sikerrel járjon.

Milkovits: Szerbek vagyunk, barátom. Ezt ne felejtjük el, még akkor se, ha legelsősorban kommunisták. *(Megöleli és megcsókolja Jovanovitsot.)* Sok szerencsét.

Jovanovits: *(Szinte önmagához.)* Talán igaza van a tábornagynak.

Milkovits: Eddig mindig igaza volt. *(Kimegy.)*

Jovanovits: *(Telefonál.)* Milenko? T 42? Itt Jovanovits. Délután érkezem és átveszem a parancsnokságot. – Gépfegyvertűz fedezte mellett minden erőt vonjatok vissza és szálljátok meg a hegyerincket.

Milka: *(Belép.)*

Jovanovits: Ássátok be magatokat. A viszontlátásra. *(Leteszi a kagylót.)*

Milka: Vigyél magaddal, kedvesem.

Jovanovits: A tábornagy nem engedi ki a harctérre az első titkárnőjét és különben eleget harcoltál négy éven át.

Milka: Melletted akarok lenni.

Jovanovits: Emlékszel, mit fogadtattál meg velem:

Milka: Emlékszem.

Jovanovits: A háború végéig katonák vagyunk, és te nem vagy nő és én nem leszek férfi.

Milka: Ezt mondtam. Így volt... de aztán, csak asszony leszek, Dusán.

Jovanovits: *(Meg akarja ölelni.)*

Milka: *(Kivonja magát.)* Nem szabad.

Jovanovits: Olyan kemény vagy, mint a hegyisziklák.

Milka: *(Egészen különösen.)* Önfeláldozó... kegyetlen és vad. Egyszer mindent megértesz és akkor megbocsátasz. *(Kimegy.) (Vasziplov és Tito belépnek.)*

Vasziplov: Tábornagy, Ön fabaltával akarja szétzúzni a hegyeket.

Tito: Azt is megteszem, ha nem akad más a kezembe. Két évvel ezelőtt egy hadosztályt futamítottam meg riasztópisztolyokkal.

Vasziplov: A csel és a hadicsel mestere Ön, de saját erejét riasztópisztolyokkal nem növelheti. De ha ezt hiszi, mégis sikerül, akkor önmaga futamodik meg a nehézségek elől.

Tito: Nem bánt meg, Vasziplov. A vélemények csallhatatlanságában régen nem hiszek, de azt hiszem, hogy a tervezés, a mérlegelés és a cselekvés nagysága nem hűbéri örökség, amellyel csak egyetlen ember rendelkezik... ha pedig megtévesztik az arányok, akkor képzelje el, egy hatalmas medve és egy párduc viadalát. Az eredmény nem kétséges.

Vasziplov: *(Gúnyos megvetéssel.)* Különös ember Ön...

- Tito: Valóban az vagyok.
- Vaszilov: ...aki a hatalom kizárólagos birtoklásának zsongító lázát halászta ki...
- Tito: *(Közbevág.)* Nem volt szükségem halászati manőverekre, kedves Vaszilov, mert így születtem, csupán arról lehet szó, hogy a gyakorlat megerősített. Gyermekkoromban, ha rámrontott egy kutya, nem marhatott meg, mert elkaptam és kicsavartam a nyakát. Ezt a gyakorlatot folytatom négy éve... *(kis hallgatás után)* ...a németek ellen.
- Vaszilov: Helyesen tette, de ha egy napon nem áll meg, hogy visszatekintsen és lemérje az elvégzett munkája eredményét, hanem megállás nélkül rohan előre a célját tévesztett harc szenvedélyétől űzve, akkor nemsokára fantomok ellen harcol, aztán lassan alakot öltenek a rémek, ekkor már saját ártatlan népét kaszabolja és kardja más népek felé is kinyúl, mert az a démon, aki a cselekvéseit irányítja, hatalmas külső erők megnyilvánulása és imperializmus a neve.
- Tito: Amennyiben így van, és ellenállhatatlan szenvedélye imperializmusnak nevezni, kedves Vaszilov, úgy be fogom Önnek bizonyítani, hogy az én imperializmusom népeim és más népek boldogulását szolgálja.
- Vaszilov: Egyházi értelemben igazat adok Önnek: elősegíti, hogy a népek nagyon hamar boldoguljanak, a mennyek országában.
- Tito: *(Nevet.)* Pompás ember Ön, Vaszilov. Ha nem lenne ilyen merev és nem sürgetne az idő, tovább folytatnám a vitát. Így befejezem, és arra kérem, várja meg az idő igazolását. *(Révedezve.)* Már elrepült az ólommadár róla, újra jármomba fogom. Jovanovits, miért hallgatsz ilyen elszántan? Mondd el a véleményed te is. Hiszen jól tudod, munkatársaim szabadon bírálhatnak és terveimet sohasem rejtettem véka alá.
- Jovanovits: Titónak igazat adok. Indítsuk meg a támadást, és várjuk meg az idő igazolását.
- Tito: Köszönöm, Jovanovits. Örülök, hogy meggyőztelek. Egyúttal közlöm veled, hogy Milkát szívesen elengedem. Sok szerencsét. *(Kezet fog Vaszilovval és Jovanovitssal, aztán kimegy.)*
- Vaszilov: Konok, kemény és meggyőzhetetlen. Attól tartok, ezzel az elhamarkodott támadással a világtörténelem egyik legnagyobb árulása indul meg.
- Jovanovits: *(Célzatos gúnnyal.)* Tito új utat talált.
- Vaszilov: *(Megöleli Jovanovitsot.)* Te pedig máris új módszert választottál és kitűnően alkalmazod.
- Jovanovits: Ígérem neked, Vaszilov, hogy rettenthetetlen bolsevik alázattal követem a pártot, amely csak egy alázatot ismer, a nép szolgálatát.

Vége az I. felvonás I. képének

I. felvonás 2. kép

Szín: A függöny előtt, közepén őrbódé, jobbra és balra két felfegyverkezett katona áll. Időnként távoli puskaropogás és tompa ágyúdörgés hallatszik.

Első katona: Nekem huszonöt holdat ígértek, meg lovat.

Másik katona: Én harmincat kapok, mert négy gyerekem van, de belemennék tizenötbe, ha vége lenne.

Első katona: Azt várhatod.

Másik katona: Azt mondják, német-orosz különbéke lesz, akkor újra előről kezdődik minden.

Első katona: Kitől hallottad?

Másik katona: Mrázik alezredes tisztiszolgájától.

Első katona: Az a féleszü?

Másik katona: Az.

Első katona: Már egy kutya is beledöglött volna ennyi szenvedésbe, se ennivaló, se ruha, az embert folyton figyelik a tábori csendőrök.

Másik katona: Ott voltál az akasztásnál?

Első katona: Miért húzták föl?

Másik katona: Megszökött.

Első katona: Vigyázz, jön valaki.

Másik katona: Állj, ki vagy!

Egy hang: A 38. A 38.

Másik katona: Előre.

(Egy gumiköponyegbe burkolózott férfi jön.)

A gumiköponyeges: (Német hanglejtéssel.) Nincs itt senki?

Első katona: Állj, ki vagy?

Másik hang: A 38. A 38.

Első katona: Előre.

(Két hosszú gumiköpenybe burkolózott férfi jön. Az egyik Milkovits, a másik Mrázik alezredes.)

Mrázik alezredes: Lépjetek le. Ha bármit észrevesztek, lőjetek. (Katonái elmennek.)

Milkovits: Üdvözlöm Önt, Herr von Brandenburg ezredes. Régen vár?

Brandenburg: Oh, egyáltalán nem.

Mrázik: (Miközben kezet fog.) Remélem, akadálytalanul jött át a vonalainkon?

Brandenburg: Igen. Ezt Önnek köszönhetem, Mrázik alezredes úr.

Milkovits: Nos hát kezdjük azonnal el. – Holnapután éjjel három órakor megindul az egész fronton a támadás. A kiindulási pontok és irányok itt vannak. *(Egy papírtekercset nyújt át a német tisztnek.)* Most kilenc óra van, tehát 54 óra idő áll a rendelkezésükre. Közölje továbbá, hogy az oroszok és Tito között súlyos ellentét robbant ki, az oroszok későbbi időpontban akarták megindítani a támadást, Tito azonban, miután megegyezett az angolokkal, úgy határozott, hogy szétveri az Önök csapatösszevonásait. – Szeretném, ha lehetőséget nyújtanának ahhoz, hogy Jovanovits tábornokkal, aki mint tudja, az egyik legveszedelmesebb kommunista bandita, továbbá Dusanovits tábornokkal átléphetnénk az Önök vonalát.

Brandenburg: Az út, mint eddig is, bármikor nyitva áll. Jelszó ugyanaz, mint az Önöké. A 38. Holnap A 39, holnapután A 40 és így tovább.

Milkovits: Jovanovits természetesen nem tér vissza velem, Dusanovits a legközelebbi alkalommal tűnik el.

Brandenburg: Mindenben rendelkezésére állok, és kérem, fogadja a Führer nevében a leghálásabb köszönetemet.

Milkovits: Sok szerencsét.

Mrázik: A viszontlátásra.

Vége az I. felvonás 2. képének

I. felvonás 3. kép

Szín: Szoba, hevenyészett bútorokkal, asztal, székek, telefon, rádióleadó- és vevőkészülék, továbbá egy gramofon látható, mellette lemeztáska.

- Milkovits: Így, ezt elintéztük. De tegyünk eleget hazafias kötelességünknek és értesítsük Mihajlovits Drazsa különítményét. Kérlek, lépj velük azonnal érintkezésbe.
- Mrázik: Hogyan foganatosítsuk?
- Milkovits: (*gúnyosan*) Mihajlovits Ljubica százados elvtársnő ma este megszálja a 20-as magaslatot, telefonparanccsal az erdőbe irányítjuk és Drazsa emberei ott agyonlövik. Ennyi az egész.
- Mrázik: Tehát a szokásos módon?
- Milkovits: Úgy van, a jól bevált rendszer szerint. A kis Ljubica e hónapban a huszonkilencedik mártírja lesz a kommunizmusnak. Ennyivel csak tartozunk az eszmének, hogy példaképeket szállítunk neki.
- Mrázik: A mi szállítási vállalatunk édes keveset forgalmaz. Mind ki kell irtani.
- Milkovits: Na, Markovits is szépen dolgozik és a többiek hasonlóképpen. Rankovits kétezer válogatott embere kizárólag a kommunisták átnevelésével foglalkozik.
- Mrázik: Sikerrel?
- Milkovits: Jónéhányat már a túlvilágon képeznek tovább... Kisétálok a tizenketteshez, a fejem fáj, nemsokára visszajövök.
- Mrázik: (*telefonál*) Milán? Add tovább: este kilenc órakor az erdőben. Kilenckor az erdőben. (*Leteszi a kagylót.*)
- Ljubica Mihajlovits: (*Huszonkét év körüli, gyönyörű partizánlány egyenruhában belép.*) Mrázik elvtárs, a világon a legbutább dolog a történelem. Az ég csillagos. A hegyek sejtelmesen beleolvadnak az égbe. A levegő balzsamosan tiszta, mintha minden szépség a mi csodálatos harcainkat övezné, aztán hirtelen betoppan a történelem, a buták, az aljasok és árulók történelme... (*Előkapja revolverét és Mrázikra szögezi, aki azonnal fölteszi a kezét.*) ...akik nemsokára a férgek mennyországaiba szállnak. Ne mozduljon, mert azonnal keresztülvövöm. Pontosan tudok mindent, ismerem az A 38-as jelszót, és ennek jóvoltából végighallgattam a beszélgetést.
- Mrázik: Könyörüljön, családom, gyerekeim vannak. Én nem akartam. A haza sorsa...
- Ljubica: Forduljon meg.
- Mrázik: (*Megfordul.*)

Ljubica: *(Telefonál.)* Kérem az F-et soron kívül. Itt Ljubica Mihajlovits. Ljubica Mihajlovits százados beszél. Milkovits tábornok Mrázik alezreddessel elárulta a haditervet a németeknek. Azonnal. *(Leteszi a kagylót.)* Újra figyelmeztetem, ha megmozdul, keresztülvövöm.

Mrázik: Milkovits rántott be, jó hazafi vagyok.

Ljubica: Tudom. Mióta csinálják ezt?

Mrázik: Két éve.

Ljubica: Amikor Noviszárba behatoltak német egyenruhában már kémek voltak?

Mrázik: Igen.

Ljubica: Így megértem a marhacsordák áthajtását.

Mrázik: Csak két éve történik a németek tudtával, azelőtt valóban az életünket kockáztattuk.

Ljubica: Nem fogják többé kockáztatni az életüket.

Mrázik: Megfordulhat a kerék, és akkor bosszút állnak értem, mert sokan vagyunk, de Ljubica Mihajlovitsok nagyon kevesen.

Ljubica: Kevesen? Az egész nép!

Mrázik: Gondolkozzon, milyen értelmetlen a halálom már öt vagy tíz év távlatából. *(Remegve.)* A mindenség szempontjából, az egyetemes-ség szerint...

Ljubica: Megrendítenek ezek a pocsolya-igazságok.
(Riadóautó éles kürtölése hallható.)

Mrázik: Nemsokára találkozunk.

Rankovits: *(Két állig fölfegyverzett katonával belép.)* Bilincseljétek meg. *(A katonák megbilincselik Mrázik alezredest.)* Milkovits hol van?

Mrázik: A 12-es állásnál.

Rankovits: *(Kiszól az ajtón.)* A 12-es állásnál tartóztassák le Milkovits tábornokot. *(Ljubicához.)* Kitűnően csinálta. Köszönöm elvtársnő.

Ljubica: Kötelességem.

Rankovits: E pillanattól ön az első női őrnagya a jugoszláv hadseregnek.

Ljubica: Nem ezért tettem.

Rankovits: Ha mindenki ilyen éberén figyelné az árulókat, már régen vége lenne a háborúnak.

Mrázik: Nem vagyok áruló, csak kommunistaellenes, és úgy éreztem, minden eszköz jó.

Rankovits: *(Megfontoltan és nyomatékkal.)* Valóban jó minden eszköz...
(Két katona belép a megbilincselte Milkovits tábornokkal.)

Milkovits: *(Ljubicához.) Szerencséje volt. Néhány órával megelőzött. Ha újraszületnék, egy pillanatig sem tépelődnék többé. Kommunista? Végezni vele azonnal!*

(Újabb riadóautó túlkölését halljuk, majd Tito, Gyilas, Kardelj belépnek.)

Tito: *(Teljesen tárgyilagosan, indulat nélkül, Milkovitshez.) A haditerveket átadtad?*

Milkovits: Igen, átadtam.

Tito: Pontosan közölted a támadás időpontját?

Milkovits: Holnapután éjjel három órakor.

Tito: Vihetik. *(Valamit odasúg Rankovitsnak.)*

(Mrázik és Milkovits katonáktól közrefogva kimennek és velük megy Rankovits is.)

Gyilas: Ez az árulás is az elméleti kiképzés hiányát bizonyítja.

Kardelj: Megrögzött embereket nem nevelhetünk át.

Gyilas: Ha ismernék a neokommunizmus jugoszláv elméletét, akkor nem válnának árulókká.

Tito: *(Ljubicához.)* Hogyan történt?

Ljubica: Figyeltem őket...

Tito: *(Rendjelet tűz Ljubica blúzára.)* Viselje büszkén a jugoszlávok legmagasabb kitüntetését.

Ljubica: Én nem érdemlek meg olyan kitüntetést, amelyet Ön is visel.

Tito: Kérek egy térképet.

Ljubica: *(Az asztalfiókból hatalmas térképet húz ki, és ráteríti az asztalra. Tito, Gyilas és Kardelj a térkép elé állnak, közben belép Rankovits, ő is odamegy a térképhez, majd följegyzí Tito utasításait.)*

Tito: Ez a terep 53 kilométer hosszú, innen semmiféle támadást nem várnak, mert föltételezik, hogy a cinkosaik nem teljesítik a parancsot. Innen tehát elvonják a főerőket és bevetik a környező terepen. Mi ezzel szemben az összes fölösleges alakulatokat átcsoportosítjuk ide, és holnapután éjjel három órakor a fő támadás innen indul ki. A többi hadszíntéren halogató mozdulatokat végzünk. Ugyanakkor *(a térképen követi, amit mond)* a D 24-nél és a D 26-nál két oldalról, körülbelül 150 kilométernyire hatalmas támadást imitálunk, az ágyúk dőrejének erejét hangszóróval fölerősítjük, az aknamezőkre kutyákat eresztünk, aztán újabb és újabb aknákat szállítunk, és ismételten robbantunk. *(Ljubicához.)* A lemezek ide is megérkeztek?

Ljubica: Igen.

Tito: Kérem a halál-lemezt.

Ljubica: *(Kihúzza egy lemezt, és átadja Titónak.)*

Tito: *(Fölhúzza a gramofont, és a lemezt ráhelyezi a gépre.)* Mindkét terep, nehezen megközelíthető pontjain megfelelő időközökben megismételve. 150-200 helyen ezt a lemezt játsszák. A természetes hűségről a hegyek visszhangja gondoskodik. *(Megindítja a gépet. Halálhörgést, katonák nyöszörgését, puskalövéseket, majd fájdalmas ordítózást stb. hallunk.)* Jovanovits vezeti a D 24-es támadást, Dusanovits a D 26-ost, Markovitsot iderendelem. *(Rankovitshoz.)* A tábori csendőrség a sóhajokat is figyelje.

Ljubica: *(Ámulattal sóhaj. Mindnyájan Ljubicára néznek és nevetnek.)*

Gyilasz: *(Rankovitshoz.)* Engedd meg, hogy elrettentő például én tartóztassam le a kapitányt.

Rankovits: A kapitányt letartóztathatod, de az őrnagy az én foglyom.

Tito: *(Ljubicára mutat.)* Az ezredest viszont én viszem magammal.

Ljubica: Az én helyem a harctéren van.

Tito: Ezért kérem, hogy velem jöjjön, mert ez a harc, a puskák és ágyúk harca rövidesen befejeződik, de egy sokkal nagyobb szabású küzdelem követi, egy olyan küzdelem, amely a jugoszláv nép sorsát örök időkre meghatározza. Hajlandó ezen a harctéren is leleplezni az árulókat?

Ljubica: Ha a nép felszabadítása a cél, akkor igen.

Kardelj: Egyetemi hallgató?

Ljubica: Igen.

Kardelj: Figyelmeztetem, a nép nem könyv, hanem valóság. A legsúlyosabb lecke. Még sose tanulta meg senki.

Ljubica: Ó, vannak már, akik megtanulták.

Kardelj: Kik?

Ljubica: A bolsevikok.

Tito: Elkísér Moszkvába?

Ljubica: Boldogan.

Kardelj: Vigyázzon, ne csalódjon.

Ljubica: Akkor nem lenne értelme tovább élni.

Gyilasz: Megismeri nemsokára az értelemfölötti élet értelmét.

Ljubica: Nem akarom megismerni a képtelenséget.

I. felvonás 3. kép vége

I. felvonás 4. kép

Szín: A függöny előtt, szénán, egy öreg, hosszú bozontos szakállú toprongyos paraszt fekszik. Olyan, mint egy különös remete, halkan szenvedélyesen beszél, mintegy látnoki hévvel.

- Jernej: Ti fák, ti tudjátok és anyátok, az erdő is tudja... az egész világ... Az ötven éve eltűnt felhő visszatér és tanúskodik nekem. Kérdezzétek meg a szellőt és a vihart... de a nap is felel, ha nem hisztek... A barmok unokái legyenek a bírák, akarjátok? – Öltöztessétek fel a mezítelen, hideg éjszakát, ő is válaszol, ha nem didereg, mint én, mert tudja a titkom... Meddig éljek még így, kifosztva, mikor házam van, földem, jószágom? Ó, én vén bolond, kinek panaszkodom? – Azt álmodtam, máglyán égettek el.
- Irina: *(Láthatóan terhes, fiatal nő, jön.)* Hoztam egy darab kenyeret, Jernej. Fűszecska.
- Jernej: Elégettek, mert fölgyújtottam a házam, ezt álmodtam.
- Irina: Nincs neked házad, Jernej, és senkinek sincs, elpusztult minden és romokban hever.
- Jernej: De nem építhetem fel a romot, ha vele üszkösödött meg az igazság.
- Irina: Bolondságokat beszélsz megint, Jernej.
- Jernej: Ezt mondtátok mindig, ezt fecsegték az ügyvédek Ljubjanában.
- Irina: Ne kezd el újra. Mindenki olyan szegény, mint te, csak azok gazdagok, kik nem élnek, és a te napjaid már számolgatják.
- Jernej: Nem halhatok meg addig, míg ki nem derül minden.
- Irina: Ha kiderül, mit csinálsz?
- Jernej: Lehajtom a fejem és békében térek meg. És elmondom odafönt, hogy nem éltem hiába.
- Irina: Arról beszélj inkább, mit tettek az asszonyokkal, gyerekeiket a falhoz vágták, megbecstelenítették őket, aztán fattyaik koponyájában gyújtottak halotti gyertyát. *(Elborultan, hasára mutat.)* És nézz meg engem.
- Jernej: Kik tették?
- Irina: Vén bolond, hát nem tudod? A németek. Hiszen náluk is voltál, és kerested az igazságot. Nem emlékszel?
- Jernej: Akik a szakállamnál akasztottak föl?
- Irina: Azok.
- Jernej: Kitakarodtak?
- Irina: Még nem egészen, de Tito azt üzente...
- Jernej: Ki az a Tito?
- Egy pópa: *(belép)* A fölszabadító, aki a szegényeknek földet ad, és neked is.

Jernej: Te ki vagy?

Egy pópa: Én pópa vagyok. Iván Cankar a nevem.

Jernej: Te kergettél ki a parókiából, amikor elpanaszoltam a bajom? Takarodj a szemem elől, mert beléd vágom a késem. *(Föláll és kést ránt a pópára.)*

A pópa: Csillapodj, Jernej, nem én vagyok az a pópa, mert sohasem volt nekem parókiám.

Jernej: Mi járatban vagy akkor erre és mit akarsz tőlem?

A pópa: Én megírtam a történeted, elmondtam, hogy 50 éven át dolgoztál, és amikor meghalt a gazdád, a fia kitett az utcára.

Jernej: Kidobott.

A pópa: Megírtam azt is, hogy mindenütt kerested az igazságot.

Jernej: Kinevettek.

A pópa: De nemcsak veled bántak így, másokat is földönfutóvá tettek, és akiket én ismertem közülük, fölkeresem, és ha életben maradtak, velem jönnek.

Jernej: Hová mentek?

A pópa: Titóhoz megyünk, tegyen igazságot.

Jernej: Veletek tartok.

A pópa: Azért jöttem érted.

Jernej: A többi hol van?

A pópa: Jó részük katona, mások az erdőben bujdosnak és várják győzelmes csapatainkat. Egynéhány velem jött.

Jernej: Itt vannak?

A pópa: Emitt a pataknál, tisztálkodnak.

Jernej: Hadd lássak közülük egyet kettőt.

A pópa: Csedomir!

Csedomir: *(Tizenöt éves vékony, rongyos fiú belép.)*

A pópa: Öt éves kora óta dolgozik, és tizenkét éves korában fellázadt a munkásokkal, és egymaga két csendőrt ölt meg.

Jernej: Jól tette.

A pópa: A háború alatt...

Csedomir: *(Vékony, gyerekes hangon.)* Fejvadász voltam.

A pópa: Milán!

Milán: *(Ötvenéves, tagbaszakadt férfi belép.)* Indulunk?

A pópa: Ez itt Jernej.

Milán: Adjon Isten, öreg, sokat hallottam már rólad.

Jernej: Te ki vagy?

A pápa: Broniszláv Milán. Kommunista vezér. 15 évet ült börtönben. Most bennfelejtették a mieink, és megszökött.

Jernej: Kommunista? Az mit jelent?

A pápa: Akik közös erővel harcolnak... nem egyedül, mint te.

Jernej: Segítik egymást?

A pápa: Igen.

Jernej: Mit keresel akkor köztük te?

A pápa: Én is kommunista vagyok. Ezt a ruhát azért viselem, hogy ne ismerjenek fel a németek, mert betörhetnek újra.

Jernej: Te mivel foglalkozol?

A pápa: Én megírom a szegények életét.

Jernej: Ha már ilyen haszontalan foglalkozást választottál, mondd meg, segítettél-e valakin?

A pápa: Eddig nem, csak készülődtem, terveztem, és buzdítottam az embereket.

Milán: A lelket tartottad bennünk.

Jernej: Sajnálom, hogy nem ismertelek. Ha újra kezdhetném, ilyen embert keresnék, mint te.

Irina: Én is veletek mehetek?

Vége az I. felvonás 4. képének

I. felvonás 5. kép

Szín: Ugyanaz a szoba, mint a 3. képben.

- Gyilasz: *(Bozontos hajjal az asztalnál ül, néha föláll, sétál a szobában, kezében papírlap. Egy nagyhajú, katonaruhás költővel beszél.)* Ha a történelmet az egymást követő események tükörképének tekintjük...
- A költő: Nagyon érdekes.
- Gyilasz: Én, aki Jugoszlávia szellemét formálok...
- A költő: *(Tisztelettel meghajol.)* Gyilasz elvtárs csodálatos mester.
- Gyilasz: Figyelje meg ezt a részt. *(Olvas.)* Történelemfeletti csendet éreztem, amikor földet értünk... a liba ne szálljon a csillagokba.
- A költő: Isteni.
- Gyilasz: Vagy figyelje meg ezt: Cselekedni akkor is kell, ha nem szolgál rá semmi ok, és így tovább. Igen bizony, elvtárs öcsém, nagy dolgok ezek. No folytassák. Szárnyaljon a dal. *(Kimegy.)*
- A költő: *(Kiszól az ajtón, aztán hat katona lép be a szobába.)* Folytassuk. – A Duna-Drina-Dráva, Száva.
- A katonák: *(Kóruszerűen ismétlik a költő sorait.)* A Duna, Drina, Dráva, Száva...
- A költő: A Szávát hosszasabban és hangosabban. Így: Száááaaaa.
- A katonák: *(Ugyanúgy.)* Száááaaaa.
- A költő: Hegyek, völgyek, erdők mezők...
- A katonák: Hegyek, völgyek, erdők mezők...
- A költő: Visszhangozzák...
- A katonák: Visszhangozzák...
- A költő: *(Átszellemülten.)* Tito, Tito, Tito.
- A katonák: Tito, Tito, Tito.
- A költő: Reszkess, áruló!
- A katonák: Reszkess, áruló!
- A költő: Ki ellene törzs...
- Rankovits: *(Belép. Két tábori csendőr és három fogoly követi.)* Már messziről hallottuk. Nagyon szép és rendkívül újszerű. Most folytassák kint.
- A költő: *(Hajlongások között.)* Örülök, hogy megnyerte a tetszését. *(Költő és katonák kimennek.)*
- Rankovits: Hol fogtátok el őket?
- Első csendőr: Húsz kilométerre a vonalak mögött.

Rankovits: Miért szöktetek meg?

Egy katona: Azt a parancsot kaptuk, hogy menjünk hátra.

Rankovits: És elfelejtettetek visszajönni.

Egy katona: Nem kaptunk parancsot.

Rankovits: A katonának parancs nélkül is tudni kell, hogy a kötelékében van a helye. – *(Csönd. Majd jelentősegteljesen a tábori csendőrökhöz.)* Az osztag szeme láttára... szökés közben.

Első tábori csendőr: Indulj. *(Katonák és tábori csendőrök kimennek. Repülőgépek zúgása hallható.)*

Rankovits: *(Telefonál.)* Itt Rankovits. Közölje az összes alakulatokkal: minden katonát haladéktalanul lőjenek agyon, ha írásos parancs nélkül elhagyja a körletét. *(Leteszi a kagylót.)*

A szavaló katonák hangja: Duna, Drina, Dráva, Száva.
(Három puskalövést hallunk.)
 Hegyek, völgyek, erdők, mezők.
 Visszhangozzák.
(Repülőgépek zúgása hallható. Két angol tiszt belép.)

Rankovits: *(Kezet fog a tisztekkel.)* Rendkívül örülök és egyúttal megnyugtat, hogy most már minden hadseregegységünkben az Önök megbízottaival találkozom.

Első angol tiszt: Anglia megtartja szavát.

Második angol tiszt: *(Rosszul beszéli a nyelvet.)* Kérni továbbakra fokozzák a hallgató mozdulatokat. A partraszállások ma már nagyon enyhe idő kérdése. Tehát, egy két hét. Számunkra a legfontosabb ebben a pillanat percben az oroszok balkáni offenzíva meghiűzosítása. A porosz hadszíntéren működő, számunkra megbízható német tábornokok hatalmas nyomozást gyakorolnak.

Rankovits: Nyomást.

Második angol tiszt: A Szovjet kénytelenkedni a Balkánról erőt vonni el.
(Újabb repülőzűgás.) Mi zűgás, mi sürgés, mi forgás?

Rankovits: Orosz repűlűgűgepek.

Második angol tiszt: Kűmkelűdnek. Az orosz minden dicsűsűg magának aratandű, más nácik rovancsolására.

Rankovits: Más nemzetek rovására. *(Angol tisztek kimennek. Telefonál.)* Itt Rankovits. Most értesűltem a porosz hadszíntér angolbarát német tábornokainak tevűkenysűgérűl. – Tűmadásaikat fokozzűk és a Szovjet a Balkánról jelentűs erűket von ki. *(Leteszi a kagylűt.)*
(Kűrtsűzű.)

Tito: *(Belűp.)* Kűszűnűm, Rankovits. Intűzkedűseid teljesen helyreállítűjűk a fegyelmet.

Rankovits: A tűbornagy érdeklűdűtűt az oroszok szűndűkairűl?

Tito: Amikor ma reggel kérdőre vontam őket, hogy miért nem fedik fel a terveiket, azt a választ kaptam, hogy négy hónappal ezelőtt Vaszilov útján figyelmeztettek bennünket, hogy ne indítsuk meg a támadást. Egyebet nem feleltek.

Rankovits: Pedig ha akkor Dusanovits, Jovanovits és a hozzájuk hasonló nyárskommunisták...

Tito: *(Közbevág.)* Nyárskommunisták? Kitűnő meghatározás.

Rankovits: Szajkók.

Tito: Állítsd össze a névsoruk.

Rankovits: Köszönet kiváló megfigyelőinknek – elsősorban Milkának –, aki felfedte Jovanovits titkos leadóját, a Miroszlávot, a névsort már összeállítottam.

Tito: Naponta érintkezésben áll velük?

Rankovits: Minden nap. Néha kétszer is.

Tito: Legnagyobb szövetségesünk kéme, olyan kém, akit falhoz se állíthatunk.

Rankovits: *(Halkan.)* Egyelőre.

Tito: Milka szeméről távolítsd el a hályogot. Befejezte feladatát. Meguntam.

Rankovits: A liba ne repüljön a csillagokba. – Különösen, ha a mesebeli kék-madár a versenytársa. Ha mély jugoszláv tisztelettel megjegyezhetem, Ljubica Mihajlovits...

Tito: Gyönyörű, úgy-e?

Rankovits: *(Cinkos gúnnyal.)* Mint egy kommunista királynő.

Tito: *(Elbeszél.)* A montenegrói hegyek közé repültünk a tiszteletemre küldött angol repülőgépen. A tájat néztem és figyeltem a gép rendkívüli erejét. Ljubica hallgatott. Amikor földet értünk, történelemfölötti csöndet éreztem. De az időelőtti nyugalom megbosszulja magát. Cselekedni akkor is kell, ha nem szolgál rá semmi ok, mert a cselekvést a művészethez hasonlóan állandóan gyakorolni kell, különben elszorvad.

(Nevet, elővesz egy jegyzőkönyvet.) Ez a naplóm. Gyilasz olyan kitűnően fogalmazta meg a gondolataimat, mintha helyettem gondolkodna.

Rankovits: *(Ugyancsak nevet.)* Minden jugoszláv idők dicsőségére magam is felhasználom élettől duzzadó, vérbő kifejezéseit.

Tito: Két csatát nyertem meg a Crnagorac ormain, amikor tehetetlen tábornokaim a harctéren visszavonultak. Baklövésük bebizonyította, hogy minden küzdelmet magamnak kell megvívnom és akaratom ellenére egyedül képviselnem az irányító erőt ebben a csodálatos országban. – A másik csatát hajthatatlanságom, a sorsfölötti jugoszláv küldetés nyerte meg. Egy gyönyörű partizánlányt hallgattam, aki a kommunizmusról beszélt lenyűgöző képtelenségeket.

(Megfordul, belelapoz a jegyzőkönyvbe.) A Ljubica Mihajlovitsok kommunizmusa nemzetfölötti szocializmus: Sztálin és Oroszország mindenekelőtt, aztán Franciaország, Kína és az egész világ s a sor végén talán ott kullog Jugoszlávia, az ezer sebből vérző, példátlan gyermekhős. Ezt mondtam Ljubicának. *(Visszafordul.)*

- Rankovits: Meggyőzte, tábornagy?
- Tito: Rám meresztette gyönyörű szemét és hallgatott.
- Rankovits: Veszedelmes a vadak hallgatása.
- Tito: De fokozza a vadászszenvedélyt.
- Rankovits: Mintha reszketne a mindenség.
- Tito: Az ember szinte önmaga mögé rejtőzik és időt ad...
- Rankovits: Míg szüzi féltékenységétől összeroskadva az avarra omlik.
- Tito: Ő a leggyönyörűbb vad, aki farkasszemet nézett a fegyveremmel. A királynői szarvasünőt nem szabad azonnal elejteni...
- Rankovits: *(Cinikusan, halkan és tagolva.)* Búcsúzzon hosszan és sejtelmesen az érintetlenség világától... a gyenge fűtől és balga erdei kommunizmusától.
- (Szünet, majd cseng a telefon.)*
- Rankovits: *(Felveszi a kagylót.)* Halló. Itt Rankovits. Igen – az egész vonalon? Néhány perc múlva jelentkezünk. *(Leteszi a kagylót.)* Újabb német ellentámadást jelentenek a szlovén fronton.
- Tito: *(Ordít.)* Vessék be a legválogatottabb proletárhadosztályokat Dusanovits és Jovanovits vezetésével. Mutassák meg, hogy a jugoszláv kommunista halált megvető bátorsággal küzd a hazájáért, és nem engedi, hogy az oroszok elorozzák előle a győzelmet! Gyűjtsátok be a motort. Azonnal indulok és az első sorokból vezetem a hadműveleteket.
- (Repülőgépzúgás.)*
- Rankovits: A mi motorunk már hiába zúg.
- Tito: Szégyen. *(Mindketten kimennek. Tito bevágja maga mögött az ajtót.)*
- (Egészen közeli motorberregést és hangos vidám felkiáltásokat hallunk.)*
- Egy katona: *(Hangja.)* Megjöttek az oroszok.
- (Katonák jönnek be.)*
- Egy katona: Vége a háborúnak.
- (Orosz katonák jelennek meg.)*
- Katonák: Éljen, éljen, éljen Sztálin! Éljen a Szovjet!
- (A szovjet katonák összeölelkeznek a jugoszláv katonákkal.)*

Vége az I. felvonásnak

II. felvonás 1. kép

Szín: Szabad térség, középén fa, a tövében Irina ül, kezében rongypólyába burkolt csecsemő.

Irina:

(Lázás beteg, elborult, de nem értelmetlen.) Nem maradtam bent a faluban, féltem. Úgy fújta a szél a kormos falakat, mint a leveleket. – De várjatok meg Jernej Batajnicánál, onnan elgyalogolunk Zemunba és átmegyünk a hídon. – Jaj, istenem, milyen szülésznő volt, nadrágot viselt. – Most keres engem. *(Nézi a csecsemőt.)* Maradj csendben. A halál nagyon csendes. *(Hallgat.)* A korom látta. A levágott kar tud mindent. – A kis Iván koponyájából pálinkát ittak. Gyertek ti is, kivájt szemek. Belgrádban színház lesz, játsszatok benne. – Az előadáshoz zene kell. A jajgatás tamburázik, a kiveret fogak csattognak és a holdra vonítanak az S.S. legények. Tito az előadás után fölcsatolja a kardját, és bosszút áll. – Azt mondták, ők fasiszták. Oh, istenem, de rettenetes szó és te milyen rettenetes vagy, istenem. *(A csecsemőhöz.)* Alszol már, alszol? Ne félj, álmodban fojtalak meg. *(Hallgat.)* Megtehetem? Nem. A féltést ásom el, derekáról és fejéről keselyűk rágják le a húst. *(Leteszi a csecsemőt a földre. Föhláll.)*

Melyik az apja a négy közül. Az a vigyorgó, aki orrba rúgott? Vagy a vágott arcú, talán a szóke? Lehet, hogy az utolsó fia vagy, aki mocskos dalt énekelt a testemen. Akármelyik az apád, nem élhetsz. *(Gondolkozik.)* Mégis inkább elégetem: ne fertőzze meg egy fasiszta csecsemő hullája az ártatlan keselyűket. *(Száraz fából és gallyakból tüzet rak, be akarja dobni a csecsemőt a tűzbe, ekkor hirtelen megáll, mintha a csecsemő beszélne, így szól, vékony, elváltozott hangon.)* Ne ölj meg, ártatlan vagyok. *(Leteszi a csecsemőt a tűz mellé és természetes hangon folytatja.)* Minden német ártatlan, amíg csecsemő és egyedül van. *(Újra elváltozott hangon.)* Most ki a fasiszta vért belőlem. Kérj belőlem. Kérj szappant és lúgot. *(Természetes hangon.)* Ki készít olyan szappant, amely kimossa a fasiszmust? *(Elváltozott hangon.)* A macedón kovácsok és bosnyák pásztorok, a jó horvát munkások és a szegény szerb parasztok. *(Természetes hangon.)* Úgy kavarja a szavakat, mint apái. – Cankar mondta, arra hulljon az első kő, aki megbocsát. – Jól ismerem az útvesztő játékot, addig fecsegnek, míg behálózzák az embert.

(Hallgat.) Már alkonyodik? Lám a sötétség orvul támad. Tépd szét a felhőket, Tito, mutass utat, hogy elérjek Batajnicába. Oh, mennyit nevettem ott. *(Nagyon szomorú pásztorsíp hallható.)*

Szegény Franyó szerette ezt. *(Megrázóan.)* Miért öltétek meg őt? *(Hallgat.)* Ott áll Tójo, ó, te derék fiú. Emeld fel őt, Tito, ne hagyd elveszni a szerénységben. *(Újra elhallgat.)* A kis Gertova apró csuporba gyűjtötte a harmatot reggel és megitta. Délben kézigránátot dobott a németekre. Tizenöt éves korukban ragadnak fegyvert a szent kommunista lányok. *(Ismét hallgat.)* Miért van ilyen nyomor?

A háborút fél éve befejezték és mindenütt angolok, amerikaiak. Mit akarnak? *(Távolra mutat.)* A hegyen is ők állnak, az idegen katonák. *(Fölkapja a csecsemőt.)* Menjünk. Ott égetlek el a szikla mögött. *(Kimegy.)*

(A pásztorsíp újra hallható, és miután elhal, megjelenik Dusanovits, Jovanovits, Hebrang, Zsujovits és Ljubica Mihajlovits.)

- Dusanovits: Amerre a szem ellát, angol és amerikai tisztek.
- Ljubica: Érzem, hogy áruló.
- Jovanovits: Én tudom. És nemsokára lehull róla az álarc. – Egy futár érkezett hozzá, Sztálin üzenetével: Legyünk készenlétben és figyeljük Titót. Ezt üzente Sztálin.
- Hebrang: Vessük meg az ellenállás fészkeit. – Mi a proletariátus válogatott élcsapatát leválasztjuk a Tito-féle janicsár kommunistákról.
- Dusanovits: Zsujovitssal előkészítjük a fegyveres ellenállást, ha végleg bebizonyosodik, amit mindnyájan érzünk.
- Ljubica: Valaki amott tüzet rak. Megnézem, kicsoda. *(Kimegy.)*
- Dusanovits: Nemsokára újra fellobognak a jugoszláv hegyekben a tüzek.

Vége a II. felvonás I. képének

II. felvonás 2. kép

Szín: Utcarészlet. Szemben egy falusi ház homlokzata látható, két üzletajtóval. Az egyik üzletajtó fölött borbélytányér ugrik ki, a másik fölött mészáros cégtála van.

- A borbély: *(Az üzletajtóban áll.)* Meginnék egy féldeci szilvát.
- A mészáros: *(A másik üzletajtóban áll.)* Igyál sósborszeszt.
- A borbély: A jókedved nem hagyott el. Hanem azt mondom, főzzük ki az üzletünket pálinkának.
- A mészáros: A legjobb lenne, ha mindkettőnket megerjesztenének, meginnánk saját magunkat, és mint részeg halottak árulnánk a semmit.
- A borbély: Gyere, megnyírlak, hadd teljen az idő.
- A mészáros: Inkább én nyúdom le rólad a bőrt.
- A borbély: Fejjük ki inkább a cégtáblád tehenét.
- A mészáros: Az éjjel megettem álmomban egy disznót, attól félek, felvágják a hasam, és kiveszik belőle.
- Egy parasztasszony: *(Jön.)* Jónapot.
- A mészáros: Adjon Isten.
- Parasztasszony: Van valami?
- A mészáros: Még a legyek is eltűntek.
- Parasztasszony: Istenem, istenem. *(El.)*
- Goszpodár: *(Nagy hasú, gazdag kulák jön.)* Tinektek a legjobb, csak lebzseltek egész nap, amíg a szegény ember dolgozik. Na, mennyiért nyírsz meg?
- A borbély: 2 dinár. Ennyi az ára, mióta államosítottak.
- Goszpodár: Hozzál ki egy széket és kezd el.
- A borbély: *(Kihoz egy széket, és megkezd a hajnyírást.)*
- A mészáros: Nincs valami eladó marhád, Goszpodár?
- Goszpodár: Most nincs, de lesz nemsokára.
- A mészáros: Régen ígéred.
- Goszpodár: Jóvátételt kapunk a magyaroktól, én meg csempészek majd tőlük, aztán nem kong többé a széked az ürességtől.
- A mészáros: A magyaroknak van?
- Goszpodár: A fene tudja, hogyan csinálja az az átkozott népség, de nekik mindenük van.
- A borbély: Itt meg csak nyomor és szenvedés.
- Goszpodár: Türelem. Olyan bőség lesz, amilyent még nem láttatok.

- A borbély: Azt hiszed, több szakáll nő, mert államosították az üzletemet?
- Goszpodár: Nem értitek ti ezt. Így kell ennek lenni, mert ez a szocializmus. – Lássátok, akkor nem hördült föl senki, amikor ötven éve a vasutat, meg a postát államosították? Most tirajtatok a sor, így van ez rendjén.
- A borbély: Soha. Mit ennél akkor? Ne fecsegetek össze-vissza, hanem gondolkozzatok. – Kivágod a fát előbb, hogy letörhesd róla a száraz gallyakat? Úgy-e nem?
- A borbély: Nem.
- Goszpodár: Nahát. Ti most hivatalnokok vagytok, megkapjátok majd a tisztességes fizetést és öregségetekre nyugdíjat, meg ingyen orvost, kórházat, meg ami kell.
- A mézárós: Miért éppen mi vagyunk száraz gallyak a fán?
- Goszpodár: Mert a munkásokkal együtt, az a kötelességetek, hogy összébb szorítsátok a nadrágszíjat, hogy a szegényeknek is jusson. Rongyosoknak és szerencsétleneknek, akik nem kaptak se üzletet, se földet, és tízezerrel csavarognak az országutakon.
- A borbély: Én nem adhatok nekik üzletet, de ti mindnyájan lekanyaríthatnátok néhány holdat a magatokéból.
- Goszpodár: Aztán mivel művelnék meg, a kezükkel? Se iga, se eke, semmi. Észnél legyél, ha lázadsz, akkor is, ha ostoba vagy.
- A borbély: Nem lázadok, de kimondom az igazságot.
- Goszpodár: Az igazság a szocializmus, akár tetszik neked, akár nem.
- A borbély: Azt hallottam, a szocializmusban nincs kizsákmányolás. Neked meg tíz embered van, akiket hajnaltól éjszakáig szipolyozol.
- Goszpodár: A haza szipolyozza, nem én. Ők ugyanannyit zabálnak, mint én.
- A borbély: Mégis a te hasad nő és nem az övék.
- Goszpodár: Ilyen a természetem.
- A borbély: Hamar kidomborodna a természetük (*hasára mutat*), ha ők facsarnának ki téged.
- Goszpodár: Egy év múlva nem így beszélsz. Odajössz hozzám, és azt mondod: igazad volt, Goszpodár, jól tetted, csaltál, loptál, szipolyoztál és csempésztél a magyaroktól. Jól tetted, mert fölépítetted a hazát és íme, már nekem is nagyobb karéj kenyerem van. – Itt a pénz. – (*Átnyújtja a 2 dinárt.*) És ne keseregj. (*Elmegy.*)
- A borbély: Fene szerencsés dög. Nedics embere volt, marhákat vitt neki Belgrádba két éven át, egyszer elfogták Titóék az ökrökkel meg a tehenekkel együtt s csak ennyit mondott: nektek hoztam. Ötven holdat kapott ezért.
- (*Jernej, Cankar, Csedomir, Broniszláv Milán és két ismeretlen jönnek. Jernej kezében kis bárány.*)
- A mézárós: Nem adod el a bárányt, öreg?

Jernej: Ha egymilliót adnál érte, akkor se eladó, Titónak viszem.
A méészáros: Van neki elég báránya. Minek öntsz a tengerbe vizet? Itt meg egy sincs. Éhezik a nép.
Jernej: Együtt éhezni, nem olyan nagy baj. *(Mindnyájan elmennek.)*
A méészáros: Így van ez napról napra, úgy mennek hozzá, mintha Krisztus urunk elé járulnának.
A borbély: *(Keresztet vet.)* Isten tudja, talán igaza van. Lehet, hogy az ilyen Goszpodárt csak azért hizlalják, hogy fölpukkadjon.

II. felvonás 2. kép vége

II. felvonás 3. kép

Szín: Rendkívül szépen berendezett tanácsterem. A padlón szőnyegek, a mennyezetről hatalmas csillár lóg le. Középen zöld posztóval letakart asztal, székek stb. A színen Tito, Rankovits, Gyilas, Kardelj, Markovits, Jovanovits, Dusanovits, Zsuljevits és Hebrang.

- Tito: *(Időnként belepillant zöldfüdelű jegyzetfüzetébe.)* Mint ahogy példát mutattunk a harcban, a szocializmus fölépítésében is előljárunk. Egyelőre még rendkívüli nehézségekkel küzdünk, ez természetes: hiszen nem maradt semmi ebben a szerencsétlen országban. Gondoskodunk azonban róla, hogy láthatatlan földalatti ereken szivároгjon be az élet. Nem válogatunk, az ördögtől is elfogadunk. De itt, ezen a helyen kijelentem: Jugoszlávia szuverenitása szent és sérthetetlen. Aki ezt nem érti meg, annak ajtót mutatunk.
- Kardelj: Reméljük, erre nem kerül sor, mert nemzetközi tekintélyünk példa nélkül álló.
- Markovits: Én aggodalommal szemlélek bizonyos jelenségeket.
- Rankovits: Nem azért tanácskozunk, hogy elhallgassuk a fölmerülő aggodalmakat.
- Markovits: Azt tapasztaltam, hogy egyes csoportok államot képeznek az államban, és a forradalmiság ürügye alatt gátolják az építő munkát.
- Gyilas: Ha a forradalom állandósul a megvívott forradalom után, akkor ellenforradalomnak nevezzük.
- Rankovits: És elfojtjuk.
- Hebrang: A tények felsorolása megkönnyítené a vitát.
- Markovits: Állandó és szervezett bujtogatás folyik a törvényesen jóváhagyott földbirtokrendszer ellen. A kiosztott földet hősök kapták, akik négy éven át vérezték.
- Hebrang: Napjainkban példa nélkül álló a hősök visszaélése.
- Tito: Nagy történelmi időkben ezeknek a felhánytorgatása történelemellenes és hazafiatlan. Ezt jegyzed meg jól, Hebrang.
- Zsuljevits: Pokolba a történelmi időkkel, minden idő történelmi.
- Jovanovits: De történelemellenes, ha nem beszélünk nyíltan.
- Tito: *(Jegyzeteiből olvas.)* Az okos hallgatás nagyobb tett, mint a hozzá nem értő fecsegés.
- Hebrang: Viszont a hozzá nem értő hallgatás...
- Tito: Elég. Nem azért jöttünk össze, hogy elméleti vitát folytassunk.

- Jovanovits: Az elmélet maradjon tovább a barlangjában? (*Homlokára mutat.*) Sugalmakra és ösztönökre bízunk magunk?
- Hebrang: Amikor a Szovjet már megindította az utolsó nagy offenzívát és következményeképp az ország legnagyobb része felszabadult, akkor ti valami táltosból jósolva, ötvenezer proletárt dobtatok a harcba fölöslegesen, hogy megsemmisüljenek és elégjenek a sugalmak és ösztönök máglyáján.
- Zsuljevits: A szocializmus nem költői ihlet, amit tömjénként füstölögtetünk el a Tito-Rankovits-Gyilaszt oltáron.
- Hebrang: Tito azt mondta az imént: elég! Igen, elég volt a legenda, a köd és a hősködés szentháromságából.
- Gyilaszt: Szót kérek.
- Tito: Figyeljete.
- Gyilaszt: Kedves barátaim! A mi szocializmusunk lényegében különbözik minden más hasonló kísérlettől. – Amikor legendáról, máglyáról és ködről beszélünk, gondoljunk mélyebb legendára, barátaim, izzóbb máglyára, és ősi ködre, akkor megközelítettük a jugoszláv szocializmus legbensőbb jellegét. – Minden nép életében voltak különösen kiemelkedő események, de a mi harcainkhoz hasonlóval egyetlen nép sem büszkélkedhetik. Mi voltunk az elsők a történelem folyamán, akik valóra váltották a népek legmélyeségsébb álmát, a mesét. Hétföldes csizmát húztunk, és az Óperencián túlról emberfeletti akadályokat legyőzve visszahoztuk országunkba az elvarázsolt királylányt, a szabadságot. Küzdelmünk példátlan és tündöklő, és ugyanilyen lesz a szocializmusunk. (*Markovits, Kardelj, Rankovits éljeneznek.*)
- Tito: (*Kezet fog Gyilasszal.*) Akar valaki ezek után hozzászólni?
- Dusanovits: Én nem követhetem Gyilaszt a képletes beszéd világába, de higgyétek el nekem, a szocializmus megborzong és szégyenkezik. A világosságot és az értelmet varázsolta el Gyilaszt.
- Hebrang: Miért nem beszél Gyilaszt az angol amerikai tőke térhódításáról?
- Rankovits: Hangulatkeltő rágalom.
- Markovits: A szovjet terjeszkedés nem fáj?
- Jovanovits: A kérdés még nálad is ostobább, Markovits, és visszautasítom.
- Zsuljevits: Tito hallgat?
- Tito: A szólásszabadságot nemcsak neked biztosította alkotmányunk.
- Dusanovits: De nem az aljasság szabadságát.
- Gyilaszt: Fölfogás dolga, mit nevezünk annak...
- Dusanovits: Igazad van, Gyilaszt, az ősködben mindent úgy értelmezhetünk, ahogy akarunk, de Marx, Engels, Lenin és Sztálin örök világossága...

Hebrang: ...megsemmisíti a Gyilaszt-féle ideológiai pribékeket.

Tito: Veszedelmesen nyugtalan vagy, Hebrang. – Én megbocsátom neked, hogy a mi ügyünket, a jugoszláv ügyét kizárólagosan a nemzetközi események egyik láncszemének tartod, de nem hiszem, hogy az ország népe követhet ebben az idegen kizárólagosságban.

Zsuljevits: Még egy lépés, Tito, és elérkezel a fajelmélethez.

Tito: Te pedig, Zsuljevits, nem mérheted le a korlátoltságod határát, mert korlátatlan. – A tanácskozást bezárom.

Jovanovits: ...és köd előtttem, köd utánam...

Rankovits: *(Élesen.)* De megnyergellek, Miroszlávom...

Gyilaszt: ...és az éteren át szárnyra kelve,
Idegent segíték győzelemre.

Zsuljevits: *(Mély átéléssel.)* Szárnyalj tovább, jó Miroszláv!

Hebrang: Pocsolyába a gyilaszság!

Jovanovits: *(Gyilaszthoz.)* Szégyelld magad.
(Zsuljevits, Hebrang, Jovanovits kimennek.)

Gyilaszt: A szocializmusnak is vannak lakásai és bérencei, akiket vissza kell terelnünk az igavonók karámbába.

Tito: Rankovits! Az egységbontók felszámolása a te dolgod. Tartóztasd le Zsuljevitsét és Hebrangot, mint veszedelmes trockistákat.

Markovits: Legyünk óvatosak. A cigány úgy ad túl a kehes lován, hogy előbb elfojtja a kehét. – Világosítsuk föl a mögöttünk álló, félrevezetett tömegeket.

Tito: A nép tudja, hogy az idegen szövetséges folyamatos kiszolgálása nagyobb veszedelem, mint maga az ellenség.

Gyilaszt: Tökéletes meghatározás, és a gondolatok végtelen ünnepi sorát indítja meg.

Ljubica: *(Megjelenik és megáll a jobboldali ajtóban.)*

Gyilaszt: Nyegle internacionalisták. Minden hősi eredményt sutba dobnak. Ezek egy megszállottság kémei. Az üres hazátlanság megkongatja fölöttük a lélekharangot.

Tito: Mit jelent ez?

Ljubica: Ez Gyilaszt jelenti és mindazokat, akik a végtelen vakság kegyelméből a történelem szekerét húzzák Jugoszláviában, akik játékszerre alacsonyították a történelmet, és építőkockákból tornyokat, várakat, és házakat emelnek... és elnyomják az igazi bolsevik forradalmat.

Gyilaszt: Úgy látszik, a Zsuljevits, Hebrang, Jovanovits-ragály magát is megfertőzte.

Ljubica: Igen, de azok pusztulnak bele, akiket nem fertőzött meg.

Tito: Ljubica Mihajlovits. Én megígértem, hogy elviszem Moszkvába. Holnap indulunk. Nyissa ki a szemét és figyeljen jól. Nézzen a dolgok mögé s aztán vessen számot önmagával. Moszkva a teljes zűrzavar, pillanatról pillanatra vajúdik valami ott. Ha a tükörbe néz, nem ismeri meg az arcát. Beszélni akar és megszólal a tükör. Azt mondja: nem te vagy az.

Ljubica: A tükörnek igaza van.

Gyilaszi: Ki viseli el a feje tetején álló igazságot?

Ljubica: Az nem viseli el, akinek ez a kérdés saját ostobaságát tükrözi vissza. Moszkva figyel a világ lélegzetét. Leméri a csöndet és a vihart. Az elmúlást és a születést. Egyszer Franciaországban piheg a forradalom, máskor Vietnámban. Néha elhal, mint a tetszhalott. Moszkva a népek szíve. Soha ilyen szív még nem dobogott a világon.

Tito: Legyen, de hagyjon békét nekünk.

Ljubica: Saját gyermekéről nem veheti le a kezét.

Tito: Nem szorulunk gyámságra.

Ljubica: A Szovjetunió nélkül nem állhat fenn a szocializmus sehol.

Tito: Holnap indulunk. Ha visszatérünk, mindent másképp lát. *(Kardeljhez.)* Értesítsd az amerikai követet, hogy délután fogadom. – Ti készítsétek elő a jegyzőkönyveket. *(Mindnyájan kimennek. Tito és Ljubica egyedül maradnak.)* Kedves Ljubica, sokkal kisebbnek kellene lennem, hogy elhiggyem az igazát.

Ljubica: Nem, nagyobbnak, hogy belenyugodjon a kicsiségébe.

Tito: Így állunk?

Ljubica: Igen, tábornagy. A Tito-legenda szétfoszlott.

Tito: A Tito-legenda sose foszlik szét... néha elhal, mint a tetszhalott... de nemsokára feltámad, és hatalmas lesz. Akkor Mihajlovits ezredes?

Ljubica: A Tito-legenda sohasem támad fel.

Tito: Vigyázzon, Ljubica, eddig minden csatát megnyertem.

Ljubica: A Szovjet jóvoltából.

Tito: *(Fenyegető hallgatás után.)* Ezt, ezt az egyetlen csatát az ő segítségével nyerem meg... ebben bizonyos vagyok, mert világossá válik maga előtt a módszerük helytelensége: e népeket dróton rángatják, és az elméletet úgy gyömöszölik be a fejekbe, hogy minden csöppnyi rést lezárnak a világosság és a szabad levegő elől. Habzó szájú teoretikusok lótnak futnak körül a világban, éjjel-nappal üvöltenek, és percenként dialektikával verik be a fejem. Semmiféle rabszolgaságban sem lehet élni. Az elmélet rabszolgaságában legkevésbé.

Ljubica: A tábornagy fejét olyan kőzetből faragták, melyről lepattan a leg-
élesebb értelem fejszecsapása is, és a dialektika ostromát a nagy
hadvezér leleményességével védi ki.
(Most behallatszik, amint az utcáról a tömeg ütemesen Titót kiált.)

Pijade: *(Belép.)* Rankovits kérdezi, mit csináljon? A tömeg hallani akarja a
tábornagyot. A megbízottaik bebocsátást kérnek.

Tito: Beszéljen Rankovits vagy Gyilas.

A tömeg: Tito, Tito, Tito.

Ljubica: Kérem a tábornagyot, fogadja a küldötteket.

Tito: Hányan vannak?

Pijade: Négyen.

Tito: Beszéltél velük, Pijade?

Pijade: Igen, beszéltem. A féktelen orosz agitáció fölháborító követelé-
sekre ragadtatja őket.

Tito: Jöjjenek be.

Pijade: *(Kimegy.)*

Tito: Megismerte jól ezt a fiút, Ljubica?

Ljubica: Túlságosan jól.

Tito: Nemsokára Jugoszlávia egyik legkiválóbb embere lesz.

Ljubica: Egyelőre még csak segéd.

Tito: Mit jelent ez?

Ljubica: Egyelőre Gyilas ideológiai hóhérségéde, de nekem is meggyőző-
désem, hogy mesterré válik.

Tito: Maga pedig a gúnyolódás olyan rémuralmát teremti meg, hogy a
nevetségesség vérfürdőjébe fullaszt mindnyájunkat. *(Megfontol-
tan.)* Ha lesz ideje mesterré válni...

*(A munkásság küldöttei belépnek. Köszönnek. Tito mindnyájukkal
kezet fog.)* Örülök, hogy itt üdvözölhetlek benneteket.

Kovacsevits: *(A küldöttség vezetője, ötven év körüli, határozott férfi.)* Engedd
meg, Tito elvtárs, hogy őszintén és nyíltan elmondhassuk a
munkásság panaszait.

Tito: Ha őszinte és nyílt leszel, szívesen meghallgatlak.

Kovacsevits: Mi éjt nappallá tévé dolgozunk, hogy újjáépítsük az országot és
megvalósítsuk a szocializmust, de olyan dolgokat tapasztalunk,
amelyek megrendítik bennünk a hitet, és úgy érezzük, ezt az orszá-
got nem irányítja egységes akarat. A nyomort és a nélkülözést nem
panaszoljuk fel, Tito elvtárs. A kommunista munkás nem siránko-
zik efölött most.

Tito: Mondd ki kereken, milyen sérelmek érnek benneteket?

Kovacsevits: A legmegbízhatóbb embereink, régi párttagok, hétpróbás partizánok, ha kinyitják a szájuk, úgy röpülnek ki az üzemekből, hogy lábuk se éri a földet.

Tito: Ki távolítja el őket?

Kovacsevits: A janicsárkommunisták.

Tito: Kik azok?

Kovacsevits: A baloldal söpredéke, a gyűlevészek, akik minden fontos helyre be-furakodtak és megakadályozzák a munka folyamatos biztonságát. Proletárdiktatúra van nálunk, mondják, keményen és vasszigorral kell eljárunk. Arra felelj, Tito elvtárs, kik ellen járnak el így; ellenünk, régi kommunisták ellen, vagy a burzsoázia és uszályhordozói ellen? A proletárdiktatúra nem rémuralom, mint ahogy ők hiszik, de rémuralommá válik, ha polgárok és fasiszták irányítják.

Milánov: *(A második munkásküldött.)* A legnagyobb baj, hogy ezek a hajcsárok szovjetellenesek.

Tito: Ez már tényleg baj. Hát távolítsátok el őket.

Bogdánovits: *(A harmadik küldött. Rendkívül kemény.)* Hogyan távolítsuk el őket, amikor a te hatóságod támogatja ezeket a bitangokat.

Lázárovits: *(A negyedik megbízott.)* Ha fölhatalmazást adsz, akkor a szemétdombra vágjuk őket... ha eltűröd garázdálkodásaikat, kicsavarjuk a nyakukat.

Tito: Csillapodjatok, kis türelem és mindent rendbe hozunk.
(A tömeg ütemesen Titót kiált.)
(Tito az erkélyre lép és szónokol.) Elvtársaim! Boldog büszkeséggel köszöntlek benneteket. Bár a harcos sose kér türelmet, én mégis arra szólítok fel mindenkit, viseljétek el méltósággal a szenvedést, mert megvannak számlálva a napjai. Nagy szövetségeseink segítségével, nemsokára virágzó országgá válik Jugoszlávia. Most pedig megragadom az alkalmat és nektek jelentem be először: holnap Moszkvába utazom.

A tömeg: *(Lelkesen.)* Éljen a Szovjet! Éljen Sztálin! Éljen a Szovjet! Éljen Sztálin!

Vége a II. felvonás 3. képének

II. felvonás 4. kép

Szín: Téréség a Kreml udvarán. Jobbra bástya-szerű építmény, elől virágágyak. Középen pad. Tito és Ljubica tartózkodik a színen. Tito láthatólag megtört és bizonytalan.

- Ljubica: *(Elfogódva.)* Ez a Kreml. Milyen szép, milyen csöndes. Nyugalma tébolyba kergeti a világ véreibeit és ugatják éjjel-nappal, mint egy földöntúli prédát.
- (Csönd.)*
- Tito: Elég.
- Ljubica: Szálljon magába, tábornagy, és emlékezzen Sztálin szavaira.
- Tito: *(Fojtott dühvel.)* Sztálin ajkát sziklák és köhegyek hagyják el... Sztálin az óriások világába való.
- ...Én az emberek között akarok óriássá válni.
- Ljubica: Miután kiutasította Sztálint a földről, feleljen, hogyan vesz nélküle lélegzetet.
- Tito: Van elég levegő Jugoszláviában.
- Ljubica: Áporodott, szennyes, amerikai és angol baktériumokkal teli.
- Tito: *(Láthatólag zavart, keresi a szavakat.)* Jugoszláviát mintaországgá változtatom... példanélküli állammá... *(Csönd.)* Érzem az erejét, lenyűgöző és elviselhetetlen. *(Újra csönd.)* Nem adhatok fel semmit... Semmiféle nagyság érdekében. – Mit mondott a nyomorról?
- Ljubica: A nyomort nem lehet szocializálni... az Önök kisajátítási módszere arra szolgál, hogy bekössék a nép szemét.
- Tito: Folytassa.
- Ljubica: Végezzük el lelkiismeretesen az aprómunkát... Az eltúlzott erőfeszítés összeroppanáshoz vezet... Az imperialisták nyílt és rejtett utakon befurakodnak Jugoszláviába.
- Tito: Elég. *(Mintha önmagához beszélne.)* 22 millió négyzetkilométeren uralkodik...
- Ljubica: Nem uralkodik sehol, de 22 millió négyzetkilométer minden rögében él.
- Tito: *(m. f.)* Még a csönd is leigazza az embert itt.
- Ljubica: Ebben a járomban akarok élni örökké.
- Tito: *(Hosszabb szünet után.)* Lehetséges, igen, elképzelhető, hogy ez a legjobb módszer a világ rendjének a megváltoztatására. De miért nyűgös és elviselhetetlen? Mintha állandóan szünet nélkül vállatnána, mint a régi kínaiak, akik a vádlott homlokára percenként egy vízcseppet csöpögtettek, míg végül beleőrült...

Ljubica: A bűnös megtévelylik itt. Tito elvész és megsemmisül, mert a csalárdság és a hazugság vasmarkában él. A népek minden kis Titója fejszeapának érzi az igazságot.

Tito: *(Megjávva.)* A világ egyetlen nagy Titója, fejszével zúzza szét ezentúl az igazságtalanságot.

(Meggzólalnak a Kreml harangjai.)

Tito: *(Az őszinteség látszatával.)* Megfogadom a Kreml harangjainak sűgása közben, és vigyék szét a szavam a hangok keletre, nyugatra, északra és délre, hogy legtisztább lelkiismeretem szerint a Szovjetunióval és Sztálinnal egyetértésben megvalósítom a szocializmust Jugoszláviában, és a környező testvérnépeket minden erőmmel és igyekezetemmel támogatom.

Ljubica: *(Kétkedő csodálkozással hallgatja.)*

Tito: Kérem, segítsen a munkámban.

Ljubica: Mi okozta a hirtelen változást?

Tito: Maga és a harangok.

Ljubica: Eh, ostobaság.

Tito: Három hónapot kérek, Ljubica, akkor választhat: velem marad, vagy visszatér Moszkvába.

Ljubica: Miért van szüksége rám?

Tito: Mert töretlen hite példát mutat nekem, hogy az én hitemet is töretlenül higgyem ezután... *(Nagyon lassan, elgondolkozva, megfontoltan.)* E percekben felocsúdva kiűztem magamból minden gyengeséget, és tiszta szívvel mondom: Éljen a Szovjetunió!

Ljubica: *(Hosszú ideig figyeli Titót, azután kimegy.)*

Tito: *(A távozó Ljubica felé mutat. Halkan.)* Megfogadtam, ezt az egyetlen csatát Moszkva segítségével nyerem meg.

Egovits: *(Tito legbensőbb barátja, csaknem észrevétlenül megjelenik, állandóan háttal áll, cinikusan beszél.)*

Tito: Megtartom a fogadalmam, így vagy amúgy, egyre megy.

Egovits: Az ellentmondások megerősítenek.

Tito: *(Dühtől reszketve belerűg a Kreml falába.)* Szemrehányás? Ingadozok? Nem tanulok? *(Újra belerűg a falba.)* Én tanuljak? Tito?

Egovits: Aki nagyobb karriert csinált, mint Hitler és Göring?

Tito: *(Célzatosan, gyűlölködve, némi hallgatás után.)* Igaz, valóban angol, amerikai... az vagyok...

Egovits: De Tito vagy!

Tito: Megbízta...

- Egovits: Titóval fölordást nyer minden... gyűlölete túllépi önmaga határait, és megbosszulja a leckét, amit a Kreml adott... *(A Kreml felé.)* Szocializmust épít ellened, kiírtja a bolsevikokat országában, és a kapitalisták pénzével jólétet teremt, hogy megbuktasson.
(Út a Kreml órája. Csönd.)
- Tito: *(Kinyilatkoztat.)* Megtévesztésül letartóztatjuk mindazokat, akiknek rokonai Angliában és Amerikában élnek... A legteljesebb szovjet-barátságot hirdetjük. A népi demokráciákkal megerősítjük kapcsolatainkat. Barátsági és megneemtámadási szerződéseket kötünk.
- Egovits: Ugyanakkor egymásnak ellentmondó intézkedésekkel meggyűlöltetjük a Szovjetuniót és a népi demokráciákat.
- Tito: Piade elgondolása szerint kialakul a munkanélküliek nagy, szocialista tartalékhadserege. Aki megmukkan, röpül.
- Egovits: Jelentéktelen kis bitang vagy, de olyan gyufaszállal játszol, amellyel az egész világot felgyújthatod.
(Megdördül egy ágyú. Tito és Egovits összeborzad.)

Vége a II. felvonás 4. képének

II. felvonás 5. kép

Szín: Jovanovits tábornok szobája. A szobát bevilágítja a hold. A színen nincs senki. Néhány pillanattal a függöny felgördülése után kulcs csikordul a zárban, és belép a szobába egy ál-arcos, tagbaszakadt férfi. Villanylámpájával keresgél, kihúzza a fiókokat és valamelyikből egy revolvert vesz elő. Fölhúzza a ravaszt és a fegyvert egy vastárgynak irányítva elsüti, aztán az íróasztal mellé helyezi. Az egész jelenet alatt élesen cseng a telefon, a férfi, miután becsukta a revolver fiókját, eltávozik, és bezárja maga mögött az ajtót. A telefon tovább cseng, mindaddig, míg Jovanovits tábornok megérkezik.

Jovanovits: *(Fölgyűjtja a villanyt, leveti felsőkabátját. Polgári ruhában van, cigarettára gyújt, és föl-alá sétál.)* Érthetetlen... *(Kopogtatnak.)* Tessék.

Milka: *(Belép.)* Jóestét.

Jovanovits: Jóestét.

Milka: Azért késtem néhány percet, mert az úton egy részeg ember állt elém és feltartóztatott.

Jovanovits: Én Titótól jövök. Érthetetlenül megváltozott, mióta visszajött Moszkvából. A Szovjetuniót magasztalja és Sztálint dicsőíti. Már nem hajtogatja annyit a jugoszláv legendát.

Milka: Alattomos. Akkor csap le, amikor a legjobban dicsér.

Jovanovits: Térjünk a tárgyra és végezzünk gyorsan. Fölkérem, ne vezesse a Tito elleni gyűlölet, sorolja fel az eseményeket a valóságnak megfelelően, mert a jegyzőkönyvet elküldöm Moszkvába. Mindössze ennyit kérek háromévi álnokságáért.

Milka: Dusán, én nem vagyok álnok. Te nagyon értelmes vagy és kiváló hős, neked meg kell értened. Vannak ritka szerelmek, melyeket el-takar egy másik hatalmas szenvedély... Azt hittem, hogy Titónak szüksége van rám... Ne áltassuk magunkat. Nem tudtuk mindig, hogy, áruló.

Jovanovits: Ellenem kémkedtél, és odadobtad magad neki.

Milka: *(Rendkívül erélyesen.)* Szeretlek és egy szót se vesztegetek többet a magyarázatra.

Jovanovits: Szerelmi fasizmus. – Tehát kezdjük. *(Ír.)* Alulírott Milka Nikita – kit szoros benső kapcsolat fűzött Tito tábornagyhoz, aki minden ténykedésébe beavatta, a harag és bosszú érzése nélkül –, a követ-kezőket állítom.

Milka: Tito tábornagy már a háború kitörése előtt összeköttetésben állt az angol és amerikai kém szolgálattal. Azt állította, hogy e szerveze-tekkel céljai elérése érdekében létesített kapcsolatot. Felelősségem tudatában kijelentem: a kém szolgálatok utasításait pontosan követte és híven teljesítette. – Tito tábornagy a Gestapóval is tárgyalt és 1941 januárjában felajánlotta, amennyiben hatalomra segítik, úgy

közreműködik a németek által kezdeményezett új Európa-tervek megvalósításában. Azt is tudom, hogy egy háború alatti titkos angol-német megegyezés alapján, Tito céltalan, elodázó hadműveletekkel kétszázezer jugoszláv katona életéért felelős, akiket azért dobott fölöslegesen harcba, hogy a német hadsereg a Balkán nyomása alól felszabadulva teljes erejével a Szovjet ellen fordulhasson. Arról is tudok, hogy a Titóval rokonszenvező magasrangú német tisztek beleegyezésével egyes hadseregcsoporthajók betörték a német vonalak mögé és onnan élelmiszert és járműveket zsákmányoltak, ennek ellenében egységeink zavartalan átvonulást biztosítottak...

- Jovanovits: Te még bűnösebb vagy, mint ő...
- Milka: Nem én leszek az utolsó, akit a szenvedélyes tisztelet és a pártfegyelem megfoszt józan ítélőképességétől. Ma már tudom, sok kiváló kommunista él örök hallgatásra ítélve.
- Jovanovits: Kiváló kommunista sohasem hallgathat el.
(Az előbbi álarcos férfi kinyitja az ajtót, revolvert szegez Milkára és lelövi, aztán anélkül, hogy Jovanovits észrevenné, eltűnik.)
- Milka: *(Jajszó nélkül összeesik.)*
- Jovanovits: *(Fölugrik, majd megvizsgálja a lány ütőerét, kirántja az ajtót, és ebben a pillanatban belép egy rendőr.)*
- Egy rendőr: Jóestét. Itt sütötte el valaki a pisztolyát?
- Jovanovits: Agyonlőtték.
- Egy rendőr: Kicsoda?
- Jovanovits: Telefonáljon a parancsnokságra.
- Egy rendőr: *(Telefonál.)* Hallo. Itt Tito útja... *(Kérdőleg néz Jovanovitsra.)*
- Jovanovits: Három, földszint 5. Jovanovits tábornok.
- Egy rendőr: Titó útja három. Földszint 5. Jovanovits tábornok. Gyilkosság. Igen. *(Leteszi a kagylót.)* Nem távozhat el senki a lakásból. – Az ilyen magános villákban mindig van valami baj.
- Jovanovits: Maga állandóan ezen a környéken teljesít szolgálatot?
- Egy rendőr: Nem, alig néhány perce érkeztem a villa elé, riadóautóval hoztak ide.
- Jovanovits: *(Jelentősegteljesen.)* Azért, hogy azonnal jelenthesse az orvgyilkosságot...
- Egy rendőr: Minden lépésre őrszemek állnak, valami nagy fasisztát keresnek.
(Riadóautó szirénázása hallható, aztán belép három magasrangú rendőrtiszt.)
- Első rendőrtiszt: Jovanovits tábornok?
- Jovanovits: Igen.
- Első rendőrtiszt: *(Megnézi a hullát.)* Régen ismeri az áldozatot?
- Jovanovits: *(Nagyon halkan.)* Igen.

Második tiszt: *(Aki a harmadik rendőrtiszttel együtt állandóan vizsgálódik a lakásban. Fölemeli a szőnyeget stb.)* Mióta?

Jovanovits: Még a földalatti mozgalmakból.

Harmadik tiszt: Benső kapcsolatban állt vele?

Jovanovits: Nem.

Első tiszt: *(Egy levelet mutat fel.)* Ön írta ezt a levelet?

Jovanovits: Igen, ezt a levelet én írtam, de úgy érzem, minden további kérdésre fölöslegesen válaszolok. Önök célzatosan és fölkészülve jöttek ide, különben nem kaparintották volna a kezükbe a levelem, amelyben én bizonyos szemrehányásokat teszek Milka Nikitának.

Első tiszt: Merő véletlenségből került a levél hozzánk...

Jovanovits: ...de szorosan összefügg...

Második tiszt: Az Ön által tagadott benső kapcsolattal...

Harmadik tiszt: *(Fölemeli Jovanovits revolverét.)* ...amelyet a jelek szerint... néhány perccel ezelőtt sütötte el és megölte vele Milka Nikitát.

Első tiszt: Az ok: szerelmi féltékenység. Letartóztatom, tábornok. Indulhatunk.

Jovanovits: Ha a nyílt brigantizmus útjára léptek, legyenek méltók a „horda” névre, és hagyják ezeket az ostoba nyomozási formákat. Azt üzenem Titónak: a gyöngék ereje az erők megalázása.

Vége a II. felvonásnak

III. felvonás 1. kép

Szín: Ugyanaz a tanácsterem, mint a második felvonás 4. képben. Tito, Rankovits, Gyilas, Pijade, Kardelj tanácskoznak.

- Tito: *(Tajtékozó dühvel.)* Tehát megtudták. Akkor hát legyünk üzött, de szabad dúvadak! Láncos kutyák nem leszünk. Éjszaka kirohanunk az erdőkből, és szétmarcangoljuk a vadászokat. *(Fözláll.)* Broz Tito dűhe mérhetetlen... *(Fölköp az égre és forró lávaként fröccsen szét ellenségeire a nyála.)*Egy hangot, egy ellentmondást se tűrök tovább. *(Kicsit lecsendesedve.)* Kardelj! Értesítsd a külföldi követ-ségeinket, hogy Jugoszlávia a Tájékoztató Iroda határozata ellenére szocialista állam. A világ minden rádiója bömbölje. Az úgynevezett népi demokráciákba beszervezzük a velünk rokonszenvező eleme-
ket. *(Újabb dührohammal.)* Elszakítom őket Moszkvától! Tito kígyókból tekerte az ostorát, ha szétsuhint vele, megmérgezi ezt a pizsokfészket... Lucifer vagyok, Lucifer, akit kivágtak a mennyből?
- Gyilas: Lucifer fényhozót, világosságot jelent.
- Tito: Úgy van, a szocializmus világossága, a kommunizmus Lucifere leszek! Ezt megbosszulom. Gyilas és Pijade! Alkossátok meg a jugoszláv kommunizmus elméletét! Kardelj, te még itt vagy?
- Kardelj: Egy órán belül a világ összes követségeit értesítem.
- Tito: *(Rankovitshoz.)* Rank – összehívd a pártkongresszust. Kilenc órá-s beszédet tartok, a szöveget milliós példányszámban minden nyelvre lefordítják. Összeköttetésbe lépek a katolikus egyházzal. Gondos-kodik róla, hogy miséiken az én szocializmusomat prédikálják. Városaink beléből kiválogatom a halálraszánt gonosztevőket. *(Ordít.)*

Megtanítom a világot a dialektikára. Rankovits! Negyvennyolc órán belül eredeti okmányokkal bebizonyítod Rákosiról és Dimit-rovról, hogy Gestapo kémek voltak. Mindkettő ezért menekült meg a haláltól.
- Rankovits: Az okmányokat az állami levéltárban már felfedeztem.
- Gyilas: Hozzunk néhány könyvet, Pijade. *(Titóhoz.)* Érték és tudok mindent.
- Pijade: *(Undort keltő pátosszal.)* Elküldetik, aki küldetésünk fenségét meg-zavarja.
- Tito: *(Pijadéhez.)* Mose, olyan szöveget írjatok, amely bebizonyítja örök teremtetőerőm. Alkotásom nem fából vaskarika, ami Hitler, Musso-lini és Napóleon sorsára jut.
- Pijade: Tábornagy, az apokaliptikus, mitikus, biblikus szocializmus első mestere, és könnyebb a tevének átjutni a tű fokán, mint *(gúnyosan, célzatosan)* a kényelmes börtönökben elpuhult kommunistavezé-
reknek megérteni az Ön tüneményes jelentőségét.

- Tito: *(Újabb mérhetetlen dühvel; lecsatolja kardját és odavágja Pijadéhez.)* Nem tüneményes, te barom, ezt a szót ne használd.
- Kardelj: *(Észrevétlenül kisomfordál a teremből.)*
- Tito: *(Ordít.)* Nem tűnök el soha.
- Gyilas: A tábornagy nevét az idők végén úgy morzsolgatják, mint az olvasót. Akiket elfelejtenek, meghátrálnak, és az idő bús méhébe menekülnek.
- Tito: Ez világos.
- Gyilas: Ha avatott szem vizsgálja a homályt, tündöklő világosság keletkezik, de káprázata megvakítja az avatatlant.
- Tito: Egy betűt se értek ebből, de minden mondásos szín igaz. Zamatos szavaid élvezem, Gyilas. Szép hamvas őszibarack ízt érzek a beszéded nyomán.
- Gyilas: Az igazság és a szépség végeredményben mindig több és ízesebb falatok sejtelmét hordozza, a tábornagy megállapítása tehát tökéletesen helyénvaló.
- Tito: Akkor olyan pecsenyét süssetek, amelynek illata három milliárd ember ínyét csiklandozza. Na gyere ide, Mose. *(Pijade Tito elé lép, és a már előbb fölemelt kardot átnyújtja.)* Szedd össze magad, és úgy nyergeld meg az eszed, hogy amit létrehoztok... *(Gondolkozik, nem talál szavakat.)* Folytasd, Gyilas.
- Gyilas: Amit létrehozunk vakító száguldással röpül az űrbe...
- Tito: *(Rankovitshez.)* A különítmények készenlétben állnak? *(Gyilas és Pijade kimegy.)*
- Rankovits: Minden és mindenki a helyén van.
- Tito: Elváltoztattad őket? Szakáll, bajusz, paróka – miegyéb?!
- Rankovits: *(Gyalázatos cinizmussal.)* Én nem vagyok költő, mint Gyilas vagy Pijade, és a képzelet számára csak annyi rést hagytam nyitva, amennyi lehetővé teszi a bolsevikok mérhetetlen szenvedéseinek elképzelését.
- Mihajlovics Drazsa és Nedics embereinek bevetését, külsejüket átváltoztatva előkészítettem. Modoruk kifogástalan. Előzékeny angyalok avatják angyalá az ellenséget.
- Tito: Tartóztasd le Ljubicát, mielőtt megszökik. Ebben a csatában sem győzhettem Moszkva segítségével. Nem vesződök vele tovább. Dögöljön meg szűzen.
- Rankovits: Minden lépését figyeli a titkos rendőrség.
- Tito: De a többi?
- Rankovits: Dusanovics és környezete kivételével mindenkit szemmel tartok.
- Tito: *(Ordít, lovaglópálcájával az asztalt veri.)* Hol van Dusanovics?
- Rankovits: Már nyomon vagyok, és biztosítom a tábornagyot, hogy huszonnégy órán belül élve vagy halva kézrekerítem.

Tito: Elrendelem a legszigorúbb határozatot. Jelentést kérek magyar, román, bolgár és albán katonák lelövetéséről. *(Kis szünet.)* Megparancsolom a külügyek leghatékonyabb vezetését. A Szovjet által vesztégszerződés alatt tartott országokban megbízottainkat szemmel tartod és állásukat megtorlod.

Egy titkár: *(Belép.)* Robenson úr.

Tito: Fogadom. *(A titkár kimegy.)*

Robenson: *(Mosolyogva belép.)* Üdvözlöm, tábornagy úr. Jónapot kívánok, Rankovits úr. *(Tito és Rankovits köszönnek, és kezet fognak Robensonnal.)*

Robenson: Az a megtiszteltetés ért, hogy közölhetem Churchill úr telefonüzenetét. *(Papírlapról olvas.)* Ma reggel az egész emberiség föllélegzett, tábornagy úr. Az Ön bátorsága, szabadságszeretete példaadó. A Tájékoztató Iroda kizáró határozata olyan magaslatra emelte Önt, amely csupán a kiválasztottak vezéreinek jut osztályrészül. Az Örökkévaló áldását kérem nemes munkájára.

Tito: Kérem, tolmácsolja köszönetemet Churchill úrnak.

Egy titkár: *(Belép, sürgönyöket hoz.)* Truman elnök úr. Attlee miniszterelnök úr és Bevin külügyminiszter úr sürgönye.

Tito: *(Fölbontja a sürgönyöket, olvas, mosolyog, aztán átnyújtja Rankovitsnak.)* Kardelj, köszönje meg a táviratokat.

Rankovits: *(Kimegy.)*

Robenson: Irigylem Önt, tábornagy.

Tito: *(Nevetve.)* Miért?

Robenson: *(Halkan, gúnyosan.)* A mi szakmánkban, a „szabadság” fizetett megbízottai között Ön az első, aki ilyen magaslatra emelkedett... én hiába töröm magam.

Tito: Honnan veszi a bátorságot... *(Hirtelen elhallgat.)*

Robenson: *(Mondani akar valamit, de meggondolja magát. A szekrényből konyakot vesz ki, tölt és mindketten isznak. Gyors egymásutánban 5-6 pohárral fogyasztanak el.)* Igyunk.

Robenson: Árulja el, tábornagy, mi a sikerének a titka?

Tito: Egyszerű. Majdnem hinni kezdtem abban, amit csinállok.

Robenson: Veszedelmes örvénytől menekült meg. – Mi, akik az üzlet magaslatára emeljük az eszmét, könnyen belebukhatunk, ha az üzletet helyezzük az eszme magaslatára.

Tito: Megérti maga azokat, akik egy eszméért élnek, sőt feláldozzák az életüket?

Robenson: Nem.

Tito: Ha az ember nagyon magasra tör, akkor... akkor kénytelen valamiféle eszméhez kapcsolódni... és az áldozat határát súrolja.

Robenson: Nevezük egyszerűen vállalkozói kockázatnak.

Tito: *(Részeg elborulással, miután egy fél vizespohár konyakot ivott.)* A gondviselés jóvoltából, van valami a dolgok mögött, amit mi sohasem érthetünk meg. Akar egy kísérletet látni?

Robenson: Igen, igen.

Tito: Behivatok egy bolsevik nőt, odaígérheti neki Anglia egész vagyonát, és az összeget sózza meg Amerika milliárdjaival, annyi az neki, mint nekünk az eszme...

(Csenget.) Hallott már Gyilasról?

Robenson: Oh, hogye. Az angol titkos szolgálat, mint a bolsevizmus elleni küzdelem egyik legravaszabb stilsztáját tartja nyilván.

Tito: A szövegét használom fel beszédeimben. Na és ez a nő...

Egy titkár: *(Belép.)* Bocsánat, tábornagy úr. Ljubica Mihajlovits ma reggel megszökött.

Tito: *(Fölugrik és lovaglópalcájával a titkárra suhint.)* Te állat, ezt jelenteni mered? *(Részeg dülöngéléssel.)* Bebler, ha öt percen belül nem keríted elő... akkor Rankovitssal együtt belebújtok a Kalimegdán legbúsabb cellájába. Megértettél, te Bebler, te majompofájú berber?

Egy titkár: Ljubica Mihajlovitsot a titkos rendőrség vezetője és az internálótáborok főfelügyelője szökés közben elfogta, és telefonos megkeresésem alapján előállítják.

Tito: No igyál egy pohárral. *(Tölt, mindhárman isznak.)*

Egy titkár: Ha megengedi, tábornagy úr, bocsánatot kérek.

Tito: Megmondom nyíltan, berber, van az előadásmódban valami szemtelen kiszámítottság. Ha hallgatsz, akkor felháborítod az embert, de ha megszólalsz, a bőrömből szeretnék kibújni. Én felmondok neked, Bebler, nem vagy a személyi titkárom többé. Bosszants ezentúl másokat. – Kinevezlek az egyesült nemzetekhez jugoszláv megbízottnak! – Mars!

Bebler: *(Az öröm kifejezésével, mély hajlongások között kimegy.)*

Tito: Ha a talpnyalókat hatalomhoz segítjük, félig nyert ügyünk van.

Robenson: Mi, angolok, régóta követjük ezt a gyakorlatot.

(Ljubica parasztruhába öltözve, két ismeretlen férfitől közrefogva belép. A férfiakat maszkírozták, később felismerhetőkké válnak.)

Első férfi: *(Raccsolva, elváltoztatott hangon.)* Tábornagy úr, parancsára előállítottuk Ljubica Mihajlovitsot.

Tito: Hol fogtátok el?

Második férfi: *(Elváltoztatott hangon.)* Zemunban, az állomáson. Szuboticáig váltott jegyet, tehát Magyarországba akart szökni.

Tito: A legbitangabb szolganép közé, a szabad Jugoszláviából, galambocskám?

Ljubica: *(Nem felel.)*

- Robenson: Bocsánat, úgy érezte, hogy el kell hagynia a hazáját, Ön nem bűnös.
- Ljubica: Nem akartam átlépni a határt.
- Tito: Ezt a parasztruhát miért vetted föl, angyalom?
- Ljubica: *(Keményen.)* Azért, hogy a hordasöpredék vezérének pribékjei ne ismerjenek meg, amikor partizánokhoz megyek. Nem számítottam arra, hogy halott kémek követnek. *(A két ismeretlen férfira mutat.)* – Ez Milkovits tábornok, a másik Mrázik alezredes.
- Tito: *(Jól megnézi az ismeretlen férfiakat, szétborzolja a hajuk, eltakarja a szakálluk, bajuszuk, végül fölismeri Milkovitsot és Mrázikot. Miután ez megtörtént, hangos röhögés közben a következőket mondja:)* Hát az a Rankovits, így elváltottatta őket. – A legjobb tisztjeim. *(Vállukat veregeti, kezét fog velük.)* A legmagasabb jugoszláv isten éltesen benneteket.
- Milkovits és Mrázik: *(Meghajolnak.)* Köszönjük. Nagyon köszönjük.
- Tito: *(Magyarázólag Milkovits és Mrázik felé. Közben tölt.)* Az akkori helyzetben... a németellenesség... hiszen tudjátok. Szép a halál?
- Milkovits: Rankovits kastélyában nagyon szép.
- Tito: *(Poharat vesz a kezébe.)* A föltámadásra.
(Milkovits és Mrázik megisszák az italt, Tito ekkor Ljubicának nyújt át egy poharat, aki félretolja.)
- Robenson: Megenged egy kérdést, Mihajlovits kisasszony? – Nem gondolja, hogy helyesebben cselekedne, ha visszatérne a civilizált emberek társadalmába, és békés, tisztességes életet folytatna? Ha nem csal az ösztönöm, Önre kimagasló szerep vár az új Jugoszláviában.
- Ljubica: *(Végignézi Titót, Milkovitsot és Mrázikot.)* Ön civilizált emberekről beszél?
- Robenson: Oh, ne érzékenykedjünk, Mihajlovits kisasszony. Az eszközök... mindig megalázók... A tábornagy se válogathat, mégis Jugoszlávia legnagyobb embere.
- Ljubica: A tábornagy az Önök legnagyobb bérence. Bérenceket emel föl a gyalázatból, és a hőseink véréből szent jugoszláv hegyeket bérenc- és kémistenekkel népesíti be. A gyalázat szennyében vigyorognak ezek a Tito, Rankovits, Mrázik és Milkovits-féle bitangok. Horda-ideológiájukkal a pribékség legendáját szórják szét a vakvilágba. És Önnel együtt, aki szemet se huny, és lát mindent, csak annyi közülük van az emberekhez, hogy megszülettek és elpusztulnak.
- Tito: Vigyétek. *(Milkovits, Mrázik és Ljubica kimegy.)* Mit szól hozzá?
- Robenson: Sajnos nem állítható be a titkos szolgálatba, az átneveléséhez ezer esztendő se elég. *(A baloldali ajtón kimennek.)*
(Kis szünet után belép Gyilasz és Pijade.)
- Gyilasz: Ezt a termet jobban szeretem. Nagy gondolat nagy teret igényel.

Pijade: Húzzuk le a rolót, sok a fény. *(Lehúzza a rolót, aztán felgyújt egy hangulatlámpát.)* Szebb a kék neon.

Gyilas: *(Fölkattintja a kékfényű neont, a másik égőt lecsavarja. A zsebében kotorászik.)* Bújj elő, világmegváltó gondolat. *(Morfiumfecskendőt és fiolát vesz elő. Fölszívja a morfiumot, és beleszúrja a karjába.)* Úgy. Neked még nem kell morfium, Pia?

Pijade: Iszom. *(Tölt és iszik.)*

Gyilas: *(Föl-alá sétál.)*

Pijade: *(Homlokára teszi a balkezét, mereng.)* Gigantikus pillanatok.

Gyilas: Lábujjhegyen jár mellettünk az örökkévalóság.

Pijade: Gyilas, te hiszel abban, amit csinálsz?

Gyilas: A használhatóságában föltétlenül.

Pijade: Az igazában?

Gyilas: Föltétel nélkül, mert szükségszerű.

Pijade: Miből indulsz ki?

Gyilas: Kérjünk feketét. Csengess.

Pijade: *(Csenget.)*

Gyilas: Adva van tehát a Szovjetunió...

Pijade: *(Homlokára csap.)* ...amely az ortodox marxizmus forradalmi megváltoztatásának köszönheti létét.

Gyilas: *(Ugrál örömeiben, aztán Pijadével koccintva iszik.)* Úgy van, úgy van. Zseni vagy, Pia, boga tvoj.

Pijade: *(Bekapcsolja a rádiót. Szerb népzene hallunk. Gyilas morfiummámborban, Pijade részegen táncol, és ekkor belép egy felszolgáló.)*

Felszolgáló: *(Öltözéke tetőtől talpig vörös.)* Parancsoljanak.

Gyilas: *(Tovább táncol.)* Táncolj te is. Megmentettük Jugoszláviát.

Felszolgáló: *(Mereven, rendkívül nevetségesen táncol.)*

Pijade: *(A zene szövegét kíséri.)* Vesze loja Szrbadija, ej haj, Vesze loja Szrbadija, kád nyim gajda koloszvira...

Tito: *(Belép.)* Ezt szeretem, táncoljon és vigadjon a népem.
(Mindnyájan abbahagyják a táncot.)
Készen vagytok, vad rációk?

Gyilas: Nemsokára.

Felszolgáló: Parancsoljanak.

Pijade: Hozzál feketét.

Felszolgáló: *(Kimegy.)*

Rankovits: *(Belép.)* Jovanovits meghalt. – Szökés közben...

Tito: A számár ne menjen a jégre táncolni.

Rankovits: Ma éjszaka Dusanovits belefulladt a Szávába.

Tito: Ha rendszerem örökkévalóságának ideológusai olyan tökéletesen látnák el feladatukat, mint belügyi ideológusom...

Rankovits: *(Ünnepélyesen meghajtja magát.)*

Tito: Mielőtt elfelejtem, értesítsd Markovitsot. Kinevezem nemzetjóléti miniszterré. A bolsevikok élelmiszerjegyét ne utalja ki, ugyanez vonatkozik a családtagjaikra. *(Megsimogatja Rankovitsot.)*

Rankovits: *(Újra meghajol, aztán kimegy.)*

Tito: Nos hát?

Pijade: Adva van a Szovjetunió.

Gyilasz: És előttünk fekszik Jugoszlávia.

Felszolgálgó: *(Bólint, leteszi a feketét, aztán kimegy.)*

Gyilasz: ...látszólag letér az ortodox marizmus útjáról.
(Mindhárman feketéznek.)

Pijade: A Szovjetunió kizárt bennünket... mondhatnám, önmagunkból.

Gyilasz: Ámbátor saját létét a marxizmus két alapvető tételének kizárásából nyerte.

Tito: Biztos ez, Gyilasz?

Pijade: Továbbfejlesztéséből. Így mondják.

Tito: Tehát?

Gyilasz: Két tételt állítunk fel, és azokat rendszerré fejlesztjük: 1.) független kis-államban is megvalósítható a szocializmus. Ezt a tételt világgá kürtöljük. – 2.) A Szovjetunió bukása után kizárólagosan mi képviseljük a szocializmust.

Tito: Három! A Szovjetunió bukását elősegítjük.

Pijade: *(Szájára teszi a kezét.)* Pszt.

Gyilasz: *(Nagyképűen.)* Ha a múlhatatlanság élő személy lenne, könnyes szemmel csókolna bennünket homlokon. *(Megtörli a szemét.)*

Tito: *(Homlokon csókolja Gyilaszt és Pijdet.)* Köszönöm neked, drága Piám és neked, édes Gyilkoszom.

Vége a III. felvonás 1. képének

III. felvonás 2. kép

Szín: Gyárudvar. A térség közepén hatalmas, forgatható földgömb áll. A gyár munkásai a nagy Októberi szocialista forradalom évfordulójának megünneplésére készülődnek. Mielőtt felgördül a függöny, a tömeg kiáltását halljuk: Áruló! Le vele! Bitang! – A függöny felgördülése után Dusanovits beszél.

- Dusanovits: Minden zsarnok a fennálló kizsákmányoló rendszer nyílt kiszolgálója volt. Tito az első, aki szocialista és kommunista jelszavak hangoztatásával szolgálja ki az imperializmust. – A szocializmusból, elvtársaim, nem kérünk többé, mert nem más, akárki, akár-hogyan találja elénk, mint a mi szent jelszavainkkal bearanyozott fasizmus.
- A munkások: Vesszen az áruló!
- Dusanovits: Függetlenségről és szabadságról beszélnek... azt kérdem tőletek, milyen függetlenségről, arról talán, amely az akasztófán függő kommunisták ezreitől függetleníti országunkat... vagy milyen szabadságról, arról talán, amely szabadon engedte a gonosztevőket, hogy szabadon irtsák a szabadsághősöket? – De miként mi e zárt kapuk mögött titokban összegyűltünk, a nagy Októberi Forradalom való ünnepére, úgy gyűlnek össze mindenütt a bolsevikok, és elsőpriki a gyász és gyalázat uralmát. *(Néhány pillanatra elsötétül a szín, aztán a kivilágított földgömböt látjuk. Jugoszlávia feketeszinű térképével. Némi szünet után kissé szétnyílik Jugoszlávia térképe, és mögötte Cankar látható.)*
- Cankar: Soha még e földet nem rágtá undorítóbb féreg. Soha még nem pusztult ember és gondolat megalázóbban. A halál fényét is ellopták tőlünk. Az elesett hős vérét veszett ebek nyalják föl. Az új gondolat bajnokai alatt égő máglya nem világítja be többé az eljövendő századokat, mert a hősnek nem adatik meg a dicső halál, elpusztul nyomtalanul.
- Irina: Keljünk föl, ne tőrjünk tovább.
- Jernej: Öreg vagyok, napjaim végére járok, adjatok fegyvert a kezembe, munkások, hogy föltámadhassak ellene a halálommal.
- Cankar: Ne ülünk ölbe tett kézzel, gyártsunk halált a halál ellen.
- Irina: Lángszórókkal égessük a sötétséget.
- Cankar: Segítsetek. Adjátok meg a halál messzire kiáltó szabadságát. *(Cankar nem látható már.)*
(A földgömb lassan forog, és a Szovjetunió vörös színű térképénél megáll. Aztán szétnyílik a térkép, és Sztálint látjuk.)
- Sztálin: Titók jönnek és eltűnnek, a jugoszláv nép megmarad. *(A földgömb tovább forog, Bulgáriánál megáll, és mint fönt, Dimitrov látható.)*
- Dimitrov: A szégyentől arcunkba szökik a vér.

(A földgömb most Magyarország térképét mutatja, aztán Rákosi beszél.)

Rákosi: Aki szocializmussal az ajkán csalja meg népét, százszorosán bűnös.

(Most Olaszország térképe látható, aztán Togliatti beszél.)

Togliatti: Sírt és zokogott az egész világ, amikor megtudta az árulást, de kővé meredtek a könnyek... A jugoszláv nép fegyvert ragad.

(Franciaország látszik e pillanatban, és megjelenik Thorez.)

Thorez: És a gyász órájában kinyújtjuk felé segítő kezünk... A halotti gyertyák a diadal fáklyáivá válnak.

(Most a hatalmas vörös Kína térképét látjuk, és megjelenik a mosolygó Mao-Ce-Tung.)

Mao-Ce-Tung: Elvtársaim, ha ezermillió ujjongó, felszabadult ember között egy bolond, veszett patkány lábatlankodik... Mit csinálunk?

A munkások: Eltapossuk! Eltapossuk!

Vége a III. felvonás 2. képének

III. felvonás 3. kép

Szín: Hegyi terep, közepén Dusanovits tábornok, a Tito-elleni felkelők vezére, Kovácsovits, Milánov, Bogdánov és Lázárovits, hátul Csedomir és néhány ismeretlen paraszt látható.

Elöl Cankar, Jernej és Irina ül. Mindnyájan fölfegyverezettek.

- Dusanovits: (*Irinához.*) Ha akkor Ljubica nem vesz észre, ha nem végeztél volna három janicsárral... (*Cankarhoz és Jernejhez.*) ...és titeket se ismernék.
- Jernej: Nem véletlen ez, tábornok. Régen kereslek, és nem halok meg szégyenszemre.
- Cankar: Mi már csak úgy élünk, éldegélünk, mint a szájhagyomány, nem sok hasznunk veszed.
- Dusanovits: Elöl jár a szájhagyomány, és nyomában a hős... és ti azok vagytok, barátaim. Irina, a fiad ma reggel egy kommunista osztag életét mentette meg... A kertben játszadozott, és a kis sasszemével messziről észrevette a hegyre kúszó janicsárokat... Hírmondójuk se maradt.
- Irina: Oh, istenem.
- Kovacsovits: Tábornok, gondolkoztál te azon, hogy eddig századok múltak el, míg egy csöppnyi szenvedés enyhült a világon, és most napról napra, óráról órára...
- Dusanovits: (*Nevet.*) Termeljük ki a szocializmust.
- Kovacsovits: Azért nevettél úgy-e, mert egy Lenin meghatározás kezdődik így.
- Dusanovits: Nevettem, mert örülök, mert tudom, hogy mindnyájan tanultok és az elmélet nem bújik többé harc közben vissza a barlangjába.
- Dusanov Milán: (*Fegyveresen, nyakába akasztott messzelátóval belép.*) Tábornok elvtárs! A janicsárok most indítottak el ötven koci konzervet. Nemsokára ideérnek. Ha ezen a ponton támadásba indulunk, birtokunkba veszünk kocsistól lovastól mindent.
- Dusanovits: Aligha fogyasztanak el katonáink a zsákmányt, ha magunkra tereljük a figyelmet.
- Lázárovits: Hátba támadjuk őket.
- Milánov: Ugyanekkor fölfejlődik jobb és balszárnyunk.
- Bogdánovits: Elterelő hadmozdulatok nélkül ez lehetetlen.
- Dusanovits: Jól érted a taktikát, Bogdánovits elvtárs. Most fejtsd ki a stratégiát.
- Bogdánovits: Szünet nélkül, állandóan nyugtalanítjuk az ellenséget, mindaddig, amíg a nagy, egységes hadműveletek kialakulnak.
- Dusanovits: Helyes, de a stratégiának és a taktikának lelke van. Tudjátok-e, mi az?

Kovacsovits: Az elmélet önfeláldozó gyakorlása.

Dusanovits: Jól meghatároztad, Kovacsovits elvtárs.

Kovacsovits: Tehát ezt a helyet, ahol most állunk...

Lázárovits: Életünk kockáztatásával megvédjük.

Dusanov Milán: Én vállalkozom rá.

Csedomir: Én fejevadász voltam, egyedül is vállalom.

Lázárovits: Én is.

Dusanovits: Nem kétséges, hogy mindnyájan készen állunk.

Mind: Mindnyájan.

Dusanovits: Azonban elvtársaim, nem ilyen egyszerű ez. Százszor hal meg az, aki bolsevik és egyszer igazán él. Nem menekülhetünk ilyen könnyen... Sok-sok szenvedés előtt állunk, és számtalanszor kell vállalnunk a legvégső kockázatot.

Jernej: Engedd meg, tábornok... engedd meg, hogy én... hiszen nagyon öreg vagyok.

Cankar: Add meg nekem is a kegyet.

Irina: *(Cankarhoz és Jernejhez.)* Én veletek maradok.

Dusanovits: Nem engedem. Eljön az idő, amikor nagyobb feladatokért, ki-ki a maga idejében...

Jernej: Az én időm elérkezett. Menjetek hátra, kerítsétek be őket.
(Jernej, Cankar és Irina célba veszik az ellenséget, lönek.)

Dusanovits: *(Megrendülve.)* Elvégeztétek az aprómunkát, a legnagyobbat, amit ember elvégezhet...
(Távozóban mindnyájan leveszik a sapkájukat. Fél perc szünet, aztán fojtott hangokat, vezényszavakat hallunk.)

Jernej: Ötven kocsi... egy évig élél vele ezer katona. *(Lő.)*

Cankar: *(Meglövik, karjához kap.)* Az igazságot nem keresni kell... *(Fel-emelkedik, többször egymásután lő, aztán lehanyatlik.)*

Irina: Pusztuljatok, fasiszták! *(Lő.)* Pusztulj, gyalázat! *(Lő.)* Pusztulj, Tito! *(Lő.)*

Cankar: *(Felemelkedik.)* Ne pereljete... A nap sem kiált, hogy meglássák a fényét. Ne pereljete – világítsatok! És ahol a gyalázat ütött tanyát, sújtson le a villám.
(Kézigránátot dob az ellenség közé.)

Vége

Kézírással: „Nagy embereink kicsik”.